

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Proměna státnosti – případ Palestiny

Petra Pintová

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

Proměna státnosti – případ Palestiny

Petra Pintová

Vedoucí práce:

PhDr. Martina Ponížilová Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci napsala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní PhDr. Martině Ponížilové, Ph.D. za vstřícnost a odborné vedení práce, a také za cenné rady a věcné připomínky.

OBSAH

ÚVOD	7
1 TEORETICKO-METODOLOGICKÁ ČÁST	10
1.1 Teoretické vymezení problematiky	10
1.1.1 Vývoj moderního státu	10
1.1.2 Současné chápání moderního státu	12
1.1.3 Teoretické vymezení celků, které nenaplnují definici státu.....	15
1.2 Metodologický rámec práce	17
2 OBDOBÍ 1947 – 1963	18
2.1 Vymezení hranic a mezinárodní uznání Palestiny.....	18
2.2 Palestinské obyvatelstvo.....	21
2.3 Organizace na palestinském území	23
2.3.1 Muslimské bratrstvo.....	23
2.3.2 Fatah.....	25
3 OBDOBÍ 1964 – 1993	26
3.1 Nové organizace na palestinském území.....	26
3.1.1 Organizace pro osvobození Palestiny	26
3.1.2 Hamás a Palestinský islámský džihád.....	33
3.2 Mírová jednání – vznik Palestinské autonomie.....	37
4 OBDOBÍ 1994–2015	39
4.1 Pokračování mírového procesu	39
4.2 Druhá intifáda.....	41
4.3 Snahy o mezinárodní uznání Palestiny.....	44
ZÁVĚR.....	47
POUŽITÁ LITERATURA.....	51

RESUMÉ.....	60
PŘÍLOHY	61

ÚVOD

Palestina je historické území, které se nachází mezi řekou Jodrán a Středozemním mořem. Od roku 1947 zde probíhaly velké nepokoje kvůli rozdělení území na dva státy – Izrael a Palestina. Arabské státy se proti tomuto rozhodnutí OSN bouřily a nechtěly dovolit, aby jejich území bylo přiděleno sionistům. Od roku 1948, kdy sice měly vzniknout dva státy, ale vznikl jen Izrael, vládou v této zemi nepokoje až do současnosti.

Za počáteční rok zkoumaného období jsem zvolila rok 1948, kdy Valné shromáždění OSN zformovalo návrh na vytvoření dvou samostatných států na území mandátní Palestiny – Palestinský stát a Izrael. Palestina však toto uspořádání odmítla, kvůli nespravedlivému rozdělení půdy, zatímco Izrael návrh přijal. To zapříčinilo táhlé boje palestinského národa za získání autonomie, a vybudování suverénního státu. Zkoumané období zakončím rokem 2015, aby téma bylo co nejaktuálnější.

Proměnou státnosti se zabývá celá řada českých i zahraničních autorů, například Max Weber (1998), Kennet Waltz (1979) nebo Francis Fukuyama (2004). Palestina je také velice probírané téma, kterým se zabývala celá řada autorů, například Marek Čejka (2007), Chaim Herzog (2008) či Massimo Introvigne (2003).

Cílem této práce je analyzovat proměnu státnosti Palestiny směřující k získání statutu suverénního státu od roku 1947 do roku 2015. K vypracování mé bakalářské práce jsem si zvolila výzkumnou otázku: Jak se proměňovala státnost Palestiny ve zkoumaném období 1947–2015?

Tato bakalářská práce je koncipovaná jako jednopřípadová studie, v jejímž rámci budu zkoumat palestinskou státnost. Práce je rozdělena na dvě hlavní části – teoretickou a empirickou část. V první části se budu zabývat konceptem státnosti. Budu se věnovat modernímu státu a všem jeho kritériím, od počátku vzniku moderního státu. Vymeším zde také klasifikaci států, které nenaplnují podmínky státnosti.

Ve druhé části se budu věnovat konkrétnímu příkladu proměny palestinské státnosti. Zaměřím se na to, zda je Palestina schopna naplnit podmínky státnosti. Empirickou část si rozdělím na tři zkoumaná období. První, bude od roku 1947, kdy měly vzniknout dva samostatné státy, ale vznikl jen Izrael, do 1963, kde se zaměřím hlavně na palestinské uprchlické tábory, které vznikly v souvislosti s první arabsko-izraelskou válkou. Také se budu zaměřovat na organizace, které vznikly na tomto území a za jakým účelem. Druhé zkoumané období bude od roku 1964, kdy vznikla Organizace pro osvobození Palestiny, do roku 1993, kdy byl velký průlom v mírových jednáních a byla uzavřena dohoda z Osla. V této části textu se budu soustředit hlavně na vznik nových organizací a jejich boje za vytvoření vlastního státu. Dále se zaměřím na mírová jednání, která zde probíhala, a co se jimi vyřešilo. Poslední období budu zkoumat od roku 1994, kdy vrcholily mírové procesy, až do roku 2015. V této kapitole se budu zaměřovat na pokračování mírových jednání a jejich úspěšnost, dále na povstání, které započalo v tomto období, a na to, jak se Palestina snažila získat mezinárodní uznání.

U arabských osobních jmen a místních názvů se uchyluji k přepisu, který nerozlišuje mezi znělou a neznělou hláskou, nevyznačuji souhlásku *ajn* ani *hamzu* a většinou ponechávám určitý člen, jen v ojedinělých případech ustálených jmen a názvů přistupuji k transkripci bez členu určitého. Také v některých situacích využívám v češtině ustálený přepis jmen a názvů (kupříkladu nepíšeme arabské slovo *Lubnán*, nýbrž české Libanon) a ryze české pojmy, které se zcela liší od původních arabských jmen a názvů (to je například případ českého názvu Egypt, který v arabštině zní *Misr*). U psaní velkých a malých písmen se řídím pravidly českého pravopisu, jelikož arabský pravopis je nerozlišuje.

V závěru zodpovím mou výzkumnou otázku: Jak se proměňovala státnost Palestiny ve zkoumaném období 1947–2015? Rozeberu důvody, proč Palestina nemůže být klasifikována jako suverénní stát, a jak postupoval její vývoj od rozdělení Britského mandátu Palestina do roku 2015. Popíši také, proč není

možné, aby vznikl samostatný stát bez toho, aniž by Palestinci uzavřeli mír s Izraelem a proč jsou jejich vztahy tak zásadní pro mou práci.

1 TEORETICKO-METODOLOGICKÁ ČÁST

1.1 Teoretické vymezení problematiky

Práce je věnována vymezení nejdůležitějších pojmů, jako je například pojem *stát* jakožto primární subjekt v mezinárodních vztazích. Dále se budu zabývat konceptem moderního státu a jeho atributy, postmoderním státem a postkoloniálním státem. Také se budu soustředit na rozpadlé či rozpadající se státy a kvazistáty, protože tyto koncepty jsou velmi podstatné pro celou práci.

1.1.1 Vývoj moderního státu

Při zkoumání vývoje moderního státu je důležité si uvědomit, že stát není přirozený koncept. Moderní stát se vyvíjel po mnoho staletí, až do současné podoby. Začal se vyvíjet na evropském kontinentu v 17. století, nicméně první náznaky lze pozorovat již ve starém Římě.

Po pádu starého Říma v Evropě nacházíme uspořádání, které David Mitrany (cit. dle Hobson 2000: 83) nazývá „*středověkou jednotou*“ (*medieval unity*). Jednalo se o středověké feudální instituce, které představovaly způsob života v tomto období. Celonárodní institucí bylo papežství a Svatá říše římská, nicméně tyto dvě instituce byly neustále zpochybňovány občany, kvůli neustálým sporům mezi nimi. Nakonec spor vyvrcholil třicetiletou válkou (1618–1648), po které přišly reformace a renesance zejména v křesťanské církvi. Kvůli prodeji odpustků, simonii a nepotismu musela církev projít změnami, které se nebraly jako zákaz nebo úpadek náboženství, ale spíše jako spasení víry. To zapříčinilo rozpuštění křehkého středověkého uspořádání a vznikl nový systém individuálních (suverénních) států (Hobson 2000: 83).

Ukončení třicetileté války Vestfálským mírem (1648) znamenalo nejen mír mezi evropskými zeměmi a ukončení náboženských nepokojů. Rok 1648 je považován za mezník ve vytvoření moderního státu a zřízení moderního mezinárodního systému, jež se ve své podstatě nezměnil až do vypuknutí první světové války. Byla vytvořena práva, kterými se řídily vztahy mezi všemi lidmi (tzn. vztahy mezi panovníky, mezi panovníkem a poddanými nebo mezi národy).

Ve druhé polovině 17. století bylo poprvé použito slovo „suverenita“ francouzským teoretikem a právníkem Jeanem Bodinem (cit. dle Hrbek 2008: 223). Suverenita byla definována jako vrchní a trvalá moc státu nad všemi lidmi, kteří permanentně obývají dané teritorium. Vedle vnitřní suverenity bylo také ustanoveno pravidlo o nezasahování cizí moci do vnitřní suverenity státu. Tak byla zavedená vnější suverenita (Hrbek 2008: 222–224).

Ve Vestfálské mírové smlouvě je ukotveno několik základních znaků moderního státu. Andrew Heywood (2008) je rozdělil do pěti oblastí. První atribut ukazuje, že suverénní stát je nadřazen ostatním skupinám ve společnosti. Druhý rys poukazuje na to, že státní instituce jsou veřejné a rozhodují kolektivními rozhodnutími. Další oblast ukotvuje legitimitu, jejíž držitel (stát) určuje nejlepší řešení pro obyvatelstvo. Čtvrtým ukazatelem je vynucení státní suverenity, neboli monopol „legitimního donucování“, a poslední znak ukazuje stát jako autonomní jednotku na mezinárodní scéně (Heywood 2008: 116–117).

Již v polovině 17. století vznikaly státy, které disponovaly obyvatelstvem, teritoriem a suverenitou, což jsou tři znaky moderního státu. Poslední ze znaků moderního státu je vnitřní suverenita, která však v této době nebyla ještě zformovaná a byla velmi různorodá. (Waisová 2007: 10).

Na počátku 20. století se začaly formovat moderní státy tak, jak je známe dnes. V této době se ve státě začala rozvíjet autorita, vláda a právní řád. S vývojem těchto základních pravidel, které jsou pro stát v současnosti nepostradatelné, se také hovoří o tom, že se rozmohl boj mezi jednotlivými státy. V této souvislosti vznikaly nové pojmy jako například moc, boj a přizpůsobení (Waltz 1979: 113). Se zvyšováním počtu národních států se na poli mezinárodní politiky začaly tvořit nové vědecké přístupy. Na jedné straně stáli neorealisté, kteří obhajovali stát jako hlavní pojem v mezinárodním prostředí. Na druhé straně současní marxisté a liberálové zastávající názor, že role státu na mezinárodní scéně upadá ve prospěch rostoucího významu nestátních aktérů (Hobson 2000: 2–4).

Jak již bylo řečeno, současná podoba států se začala formovat až na začátku 20. století, nicméně všechny nemohly projít stejnou proměnou. Podle George Sørensen (2005: 91) jsou státy rozděleny na moderní, postmoderní a postkoloniální. Pojem moderní stát a jeho prvky si blíže představíme v další kapitole. Nicméně musím zdůraznit, že z konceptu moderního státu vychází postmoderní i postkoloniální státy. Obě tyto koncepce se vyvíjely po druhé světové válce. Postmoderní státy rozvíjí spolupráci v ekonomice, což vedlo k ekonomické globalizaci a k vzájemné provázanosti mezi těmito zeměmi. Tím se začala rozvíjet spolupráce nejen na ekonomické úrovni, ale vznikaly různé typy institucí s regionálním či univerzálním dosahem. Postkoloniální státy na tom byly po druhé světové válce hůře. Vlády států se nebyly schopny postarat o obyvatelstvo na svém území. Této neschopnosti využívaly nestátní či militantní skupiny k uplatnění svých zájmů, a to přispělo k rozpadu těchto států. Poté se z nich stávaly rozpadající se nebo rozpadlé státy, kterými se budu podrobněji zabývat v kapitole 1.1.3. Někteří autoři, například Šárka Waisová (2007), Tomáš Šmíd a Vladimír Vaďura (2009) nebo Robert Rotberg (2003) zdůrazňují, že existují rozdílné typy států, díky kterým je mezinárodní systém tak rozmanitý (Sørensen 2005: 91 – 109).

1.1.2 Současné chápání moderního státu

Stát je politickým aktérem v mezinárodním systému, jehož role není jednoznačně chápána v oboru mezinárodních vztahů. Je mnoho ideových rozporů, jak chápat koncept státu. Existují však definice státnosti, které jsou přijaty v mezinárodním právu. Ve své podstatě teoretický koncept státnosti uznávají čeští i zahraniční odborníci jako například James Crawford (2006), Joshua Goldstein (2013-2014) nebo Šárka Waisová (2009).

Nejznámější formulace základních kritérií státnosti je uvedena ve článku I Montevidejské úmluvy o právech a povinnostech států z roku 1933 (Council on foreign relations nedatováno). Podstatou této úmluvy je uvedení čtyř základních znaků státu – stálá populace, definované území, suverénní vláda

a schopnost vstupovat do vztahů s jinými státy (Crawford 2006: 45–46). Mluvíme-li o suverénním státu, musíme si uvědomit, že musí splňovat všechny tyto atributy. Tyto znaky se prolínají, a pokud stát nesplňuje jeden z nich, nemůžeme ho považovat za suverénní (Goldstein 2013-2014: 13). V následujících odstavcích tyto atributy stručně představím.

Stálá populace je jeden z definičních znaků suverénního státu. Z teoretického hlediska nezáleží na hustotě ani velikosti zalidnění, záleží na permanentním osídlení určitého území (Crawford 2006: 52). Z hlediska konceptu státnosti není důležité, zda jsou na území různá etnika či etnické konflikty, avšak z praktické stránky to hraje velkou roli. Často totiž vznikají v daném teritoriu velké nepokoje právě kvůli rozdílným národům či kmenům, anebo z náboženských důvodů. Neklid na určitém území může vyústit až v ozbrojené konflikty. Zalidnění se nepovažuje za garanci moci státu, protože i největší státy nemusí být nejmocnější (Plechanovová 2003: 36). Jako příklad můžeme uvést Pákistán, který patří k nejlidnatějším zemím světa, ale po ekonomické stránce ho řadíme k rozvíjejícím se státům. Naopak Katar patří k nejméně zalidněným státům světa a jeho ekonomika je na velmi vysoké úrovni. Také Lucembursko je velice malá, ale bohatá země.

Dalším atributem je permanentní území. Vzhledem k tomu, že státnost znamená výlučnou kontrolu, nezáleží na velikosti ani fragmentaci daného území. Za státní útvar považujeme přesně vymezenou část zemského povrchu, která je tvořena hranicemi s ostatními státními útvary (Crawford 2006: 46–48). Dnešní vymezení státu se velice liší od středověké feudální struktury. V případě moderního státu je důležitá teritoriální uzavřenost, území se nesmí překrývat s prostorem jiného suverénního státu (Kratochvíl – Drulák 2009: 268). Samozřejmostí je kontrola centrální vlády nad územím ohraničeným hranicemi.

Kritéria, která zde již byla zmíněna, závisí na nejdůležitějším atributu, a tím je efektivní vláda. Rozsah moci suverénní vlády je závislý na území, které spravuje a na občanech, kteří mají trvalé občanství. Vláda spravuje stejnou měrou vnitřní i vnější záležitosti státu, proto je základním orgánem pro vztahy

mezi ostatními státy (Crawford 2006: 55–56). Do vnitřních pravomocí vlády také patří monopol na legitimní užití fyzického násilí na vlastním území. Podle Maxe Webera (1998) je „*stát lidská pospolitost, která si na určitém území – neboť území patří k jeho znakům – (s úspěchem) nárokuje monopol legitimní fyzické moci. Protože pro naši současnost je specifické, že právo na fyzickou moc se všem ostatním svazům nebo jednotlivcům přiznává jen potud, pokud to stát ze své strany připustí: stát je výhradním zdrojem „práva“ na moc*“ (Weber 1998: 247). To by mělo zajišťovat pořádek v zemi. Díky globalizaci není stát v současné době schopen kontrolovat všechny funkce bez spolupráce s ostatními aktéry mezinárodního systému (Pechanovová 2003: 34). Efektivní vládu ve státě také můžeme nazývat pojmem vnitřní suverenity, protože se jedná o jediné oprávněné mocenské centrum na území státu.

Posledním atributem státnosti vymezeným v mé práci je schopnost vstupovat do vztahů s jinými státy. Podle Montevidejské konvence z roku 1933 uznání státu znamená, že jej ostatní státy uznávají bez výhrad k jeho chování a se všemi právy a povinnostmi stanovenými mezinárodním právem. Uznání státu může být veřejné či neveřejné. Nezáleží, jakým způsobem se státy projevují, ale jedná se pouze o uznání či naopak neuznání státu samotného. Žádný jiný stát nemá právo zasahovat do vnitřních ani vnějších záležitostí jiného státu (Council on foreign relations nedatováno). Někteří autoři, například Goldstein (2003: 91) či Kratochvíl, Drulák (2009: 266) definují uznání od ostatních států jako „*uznání za suverénní stát ze strany existujících států*“. Nicméně všichni autoři se shodují na tom, že entita nemůže být považována za stát, tím pádem nemůže být uznána na mezinárodním poli (Crawford 2006: 61).

Schopnost prosadit se na diplomatické a mocenské úrovni není snadná, je velice důležité, aby si toto privilegium stát udržel. V mezinárodních vztazích schopnost udržování vztahů s jinými státy také nazýváme vnější suverenitou.

1.1.3 Teoretické vymezení celků, které nenaplnují definici státu

Na konci 50. let 20. století se vedle moderních států začaly formovat entity, které jsou v určitých aspektech odlišné od moderních států. Liší se především ve vnitřní struktuře státu, v systému vládnutí, a také jejich instituce se ve svých funkcích liší od institucí silných moderních států. Tyto entity mají zejména problém s vnitřní suverenitou, kdy vláda není schopná vynutit si autoritu na celé rozloze spravovaného území. Analýzou těchto státních celků se politologie začala zabývat po rozpadu bipolárního uspořádání světa (Remešová 2014). Popudem k prohloubení studia těchto států se stal útok z 11. září 2001 na USA, kdy rozvojové země začaly být chápány jako bezpečnostní hrozba. Podle Francise Fukuyamy (2004) není agrese impulzem obyvatel z rozvojových zemí. Samotná myšlenka terorismu vznikla od občanů žijících v západním světě. Jelikož zde mohli využívat materiální zabezpečení, fungující tržní ekonomiku a politické a kulturní svobody. Proto vznikl jednosměrný proud imigrantů a uprchlíků směrem na Západ (Fukuyama 2004: 14). Rozdělením států podle slabosti se zabývá velká škála autorů například Šárka Waisová (2007), Robert Rotberg (2003) nebo Martin Riegl (2010), přesto nejsou jednoznačně definované hranice mezi těmito pojmy.

Státy, které chápeme jako hrozbu v mezinárodním systému, mají často hluboko zakořeněné problémy. Především se jedná o probíhající etnické, náboženské či jazykové spory, které často eskalují v ozbrojené konflikty. Jelikož vláda většinou není schopná na svém území uplatnit legitimní monopol na užití fyzického násilí, tak se tyto problémy prohlubují a nakonec se stát rozpadne (Šmíd – Vaňura 2009: 45). Státy, které nenaplnují všechny atributy státnosti, rozdělujeme do několika kategorií podle míry rozpadu. Jedna z nejčastěji využívaných klasifikací pochází od Roberta Rotberga (2003), který rozděluje státy do tří kategorií: *slabé státy (weak states)*, *selhávající státy (failing [failed] state)* a *zhroucené státy (collapsed state)* (Rotberg 2003: 4) Další klasifikací, kterou se v textu budu zabývat, jsou *kvazistáty (quasi-state)*, které vymezil například Robert H. Jackson (1990). Tyto pojmy v krátkosti představím.

Během posledních let nejlépe škálu selhání států zpracoval Robert Rotberg (2004), podle kterého je vytvořena koncepce *Fragile State Index* (Šmíd – Vaňura 2009: 46). Hranice mezi těmito kategoriemi je velmi tenká a nedostatečně oddělená, takže většinou slouží pouze k teoretickým účelům (Šmíd – Vaňura 2009: 46). Státy rozděluje na *silné (strong)*, *slabé (weak)*, *selhávající (failed)* a *zhroucené (collapsed)*. Nejpodstatnějším pojmem je silný stát. Z tohoto pojmu vychází ostatní koncepce. Silný stát má svou vnitřní i vnější suverenitu, a zároveň představuje primární pojem v mezinárodních vztazích. Slabší státností se zabývá koncept *slabý stát*. Vláda se vzdává části svých pravomocí ve prospěch jiného aktéra, nezáleží na tom, ať státního či nestátního. Díky tomu, že zanechá některé kompetence jinému činiteli, je sice oslabena ve vnitrostátních vztazích, ale na druhou stranu posílí svůj vliv na území, které by dříve pod její správu nespádalo. Je to souhra slabé vlády a slabé státní ideje, to znamená, že vláda není schopna plnit povinnosti na svém území. *Selhávající státy* jsou pokročilá etapa státní slabosti. Na území těchto států často probíhají vleklé občanské války, ve kterých bojují nejen frakce, ale i vládní jednotky, které se marně snaží udržet si svou moc (Jihlavec 2007: 27 – 29). Nejzávažnějším stupněm rozpadu jsou *zhroucené státy*. Tyto státy existují pouze geograficky, nemají žádnou vládu a celé území ovládají nestátní militantní jednotky. Ve své podstatě tento stát existuje pouze po formální stránce (Jihlavec 2007: 31).

Zvláštní kategorií v rozdělení slabých států, jsou takzvané *kvazistáty (quasi-states)*. Někteří autoři (např. Kolstø 2006) je také označují jako *de facto státy (de facto states)* či *neuznané státy (unrecognized state)*. Přestože jejich instituce jsou schopny vykonávat základní funkce státu a v podstatě fungují jako nezávislé státy, mají problém s uznáním suverenity ostatními aktéry v mezinárodním systému. Jejich státnost není uznána, proto nemohou být označeny za suverénní stát (Kolstø 2006: 725-726). Jako příklad kvazistátů se uvádí Somaliland nebo Tchaj-wan.

Z této kapitoly vyplývá, že *slabé, selhávající a zhroucené státy* sice mají vnější suverenitu, což znamená, že jsou uznány ostatními státy, avšak jejich

vnitřní suverenita je v rozpadu. Na druhé straně *kvazistáty* jsou státy, jejichž vnitřní suverenita je sice v mnoha případech slabá, ale přesto funkční. Přesto jejich vnější suverenita není uznána ostatními aktéry v mezinárodním prostředí.

1.2 Metodologický rámec práce

Podle uvedeného teoretického vymezení státnosti budu nyní postupovat v metodologické části práce. Text práce bude rozdělen na další tři kapitoly podle období vývoje Palestiny. Rozmezí první kapitoly je od roku 1947, kdy OSN rozhodlo, že vzniknou na palestinském území dva nové státy (Palestina a Izrael), do roku 1963. Druhá kapitola bude vymezena vznikem Organizace pro osvobození Palestiny (OOP) v roce 1964. Tento rok je důležitý, protože byla ustanovena jediná legitimní reprezentace palestinského lidu. Toto období bude končit rokem 1993. V poslední kapitole budu rozebírat období od roku 1994, kdy došlo k vyhlášení Palestinské autonomie do roku 2015, aby závěr mé práce byl co nejaktuálnější.

V následujících kapitolách přikročím k samotné analýze vývoje palestinské státnosti. V kapitolách rozčleněných na období se postupně budu zabývat tím, jestli Palestina splňuje znaky státnosti. Na začátku každé kapitoly se zaměřím na obyvatelstvo žijící na palestinském území, na etnika, která zde můžeme nalézt, a na spory mezi nimi. Dalším atributem, kterým se budu zabývat, je území, jakým způsobem se měnilo a co vedlo k nynějšímu uspořádání Palestiny. Dále budu rozebírat složky, které vládly v určitých obdobích na tomto území, a v neposlední řadě neopomenu diplomatické vztahy, které Palestina udržuje s ostatními státy. Podle této analýzy mohu zodpovědět zásadní otázky mé práce: Jakým způsobem se Palestina proměňovala ve zkoumaném období 1947–2015? Je palestinská samospráva schopna naplnit podmínky státnosti?

2 OBDOBÍ 1947–1963

Ve druhé kapitole mé práce se zaměřím na palestinské období od roku 1947 do roku 1963. Pro vývoj Palestiny je to velmi důležitý milník, neboť díky OSN měly vzniknout na palestinském území dva státy (Izrael a Palestina). To se však neuskutečnilo a vznikl jen samostatný Izrael. Budu popisovat vývoj okolo vzniku Izraele a zaměřím se na boj o území, na palestinský lid, který odcházel do okolních států, a na rozvíjející se organizace v Palestině.

2.1 Vymezení hranic a mezinárodní uznání Palestiny

Dne 2. dubna 1947 generální tajemník OSN obdržel dopis od vlády Velké Británie, ve kterém byl žádán, aby otázka Palestiny byla projednána na zasedání Valného shromáždění Organizace spojených národů. VB tímto nedávala najevo, že se vzdává mandátu, ale chtěla jen pomoci s jeho řízením (Muzikář 1983: 169). První zvláštní zasedání Valného shromáždění OSN se uskutečnilo 28. dubna 1947. Projednávala se zde otázka ukončení mandátu Palestina a vyhlášení nezávislého státu. Další zasedání, které se konalo 26. května 1947, ustanovilo zvláštní Komisi OSN pro Palestinu (UNSCOP) tvořenou jedenácti příslušníky (Austrálie, Kanada, ČSR, Guatemala, Indie, Írán, Holandsko, Peru, Švédsko, Uruguay a Jugoslávie). Členové měli za úkol navštívit Palestinu, Libanon, Sýrii a Jordánsko. Navštívili také tábory vysídlených osob v Rakousku a v Německu. Tyto tábory byly velice zpustošené druhou světovou válkou (United nations 1990).

Komise neměla jednoznačný názor, jak rozdělit palestinské území. Většina hlasovala pro vytvoření dvou samostatných států (židovského a arabského), tři členové byli pro vytvoření židovsko-arabské federace a Austrálie se zdržela hlasování. Nakonec bylo dohodnuto, že se Palestina rozdělí na osm částí, z toho tři měly připadnout Arabům a tři Židům (MidEast Web 2003). Arabské území se dělilo na východní a střední část Palestiny, západní Galileu, část pobřežního pásu směrem na jih od Ašdodu a Gazy a Izraelské

teritorium se rozléhalo ve východní Galilei, Esdretalonské nížině, pobřežním pásu Hajfy, jižně od Jaffy a na velké části pouště Nezebu (Muzikář 1983: 184). Dalším územím mělo být město Jeruzalém, které mělo dostat zvláštní status *corpus separatum*, a nemělo patřit ani jednomu národu. Město mělo být spravováno Poručenskou radou OSN. Poslední částí bylo město Jaffa, které se mělo stát arabskou enklávou v židovském státě (MidEast Web 2003).

Dne 19. listopadu 1947 přijalo Valné shromáždění OSN rezoluci číslo 181, podle které se měl židovský stát rozkládat na 56 procentech palestinského území a arabský stát měl mít území velké pouze 43 procent (Česká televize 2011). Britský mandát měl skončit v květnu roku 1948 a VB měla odtud stáhnout všechna svá vojska. Židé, až na některé extrémistické skupiny, tuto rezoluci přijali, avšak Arabové byli zásadně proti. Liga arabských států se v prosinci nechala slyšet, že rozdělení není správné, a že proti němu bude bojovat všemi prostředky (ČT24 2011).

Jakmile 15. května 1948 sionističtí vůdci vyhlásili nezávislost Izraele, vypukla první arabsko-izraelská válka. Izrael byl napaden pěti zeměmi, které tento útok předem deklarovaly. Mezi těmito státy byl Egypt, Jordánsko, Irák, Sýrie a Saudská Arábie a všechny země tvrdily, že se snaží zachránit Palestinu od Židů. Libanon měl také Izrael napadnout, ale nakonec to neudělal. Od 15. května do 11. června 1948 byly boje nejintenzivnější a výsledek této války byl stále nerozhodný. Sionisté měli sice větší morálku a disciplínu,

ale neměli dostatek zbraní a celkově nebyli dobře vojensky vybaveni. Meziválečné období zprostředkované skupinou *UNTSO* (Organizace OSN pro dohled nad dodržáním příměří) trvalo necelý měsíc a během této doby měly obě strany čas na regeneraci svých sil. Arabské státy, hlavně Sýrie a Irák, byly přesvědčeny, že po dobu příměří Izrael získává větší šance na úspěch. Během této doby sem přijelo hodně židovských civilistů, kteří byli cvičeni pro boj. 6. července 1948 vypukla druhá fáze bojů. Izrael během příměří obdržel dodávku zbraní z Československa, dosáhl značné převahy, a dobyl další území, která podle plánu OSN měla patřit Palestině (Beinin – Hajjar 2014: 5).

Dne 15. července 1948 Rada bezpečnosti OSN ustanovila rezoluci, podle které byl konflikt na palestinském území uznán jako hrozba celosvětového míru. Izrael i arabské státy musely ukončit válku a vyjednávat spolu. Byl jim poskytnut zprostředkovatel, kterým byl švédský diplomat Folke Bernadotte. Jeho pokusy o smír mezi oběma stranami byly však neúspěšné, protože jak Izrael, tak arabské státy nebyly ochotny spolupracovat. Podle Bernadotteho návrhu se měl stát přístav Hajfa a letiště Lydda svobodným územím, Jeruzalém by spadal pod ochranu OSN, Galilej by měla připadnout pod izraelskou správu a Negev by měl být arabský. S tímto rozdělení však nikdo nesouhlasil a izraelští radikálové následující den švédského diplomata zavraždili (Herzog 2008: 108–109; Terner – Terner 1950: 164–165).

Plán na rozdělení, který OSN ustanovila před první arabsko-izraelskou válkou, nebyl zeměmi dodržován a poválečné uspořádání vypadalo následujícím způsobem. Egypt si k sobě připojil pásmo Gazy, Jordánsko Západní břeh a zbylá území, která měla patřit Palestině, obsadil Izrael (severní Galilea a Negev). Dalším územím, které bylo rozděleno, byl Jeruzalém, který měl mít původně mezinárodní status. Byl rozdělen na dvě části mezi Izrael a Jordánsko. Východní Jeruzalém, na jehož území žili Arabové, podléhal správě Jordánska a Západní Jeruzalém se stal hlavním městem židovského státu (Čejka 2007: 84).

Po ukončení války Rada bezpečnosti OSN nakázala zahájení diplomatických jednání o smíru. 12. ledna 1949 započaly první rozhovory mezi Izraelem a Egyptem za účasti diplomata OSN, Ralpha Bunche. Po dlouhých jednáních bylo 24. února 1949 docíleno příměří mezi těmito dvěma stranami. Další dohoda proběhla s Libanonem 23. března 1949, s Jordánskem 3. dubna 1949 a poslední dohody byly uzavřeny 20. července 1949 se Sýrií. Po těchto jednáních se očekávalo, že nastane úplný mír. Byly zřízeny komunikační cesty, mezi něž patřila například konference v Lausanne nebo Smíšené komise pro příměří OSN (Mixed Armistice Commission). I přes navázání veškerých kontaktů se nedařilo uzavřít oficiální mír. Izrael tvrdil, že je to kvůli

tomu, že arabská strana neuzná stát Izrael a arabské státy tvrdily, že sionisté nejsou schopni kompromisu (Schulze 2012: 25).

Po skončení veškerých jednání Arabů a sionistů Palestinský stát neměl šanci na vznik. Izrael rozšířil území a vyhlásil Jeruzalém za hlavní město, které však nebylo mezinárodně uznáno. Palestinci se z této těžké porážky velice dlouho nemohli vzpamatovat (Kašička 1996: 42). Po těchto těžkých časech nastal relativní klid a kromě Suezské války v roce 1956, která se Palestiny více méně netýkala, v prvním zkoumaném období přetrvával.

2.2 Palestinské obyvatelstvo

Důsledkem bojů mezi palestinskými Araby a Izraelem bylo okolo 700 000 prchajících Palestinců z tohoto území (Merip 2000: 5). Přesný počet uprchlíků a otázka odpovědnosti za exodus je prudce sporná (UNRWA nedatováno). Mnoho Palestinců tvrdí (cit. dle Merip 2000: 5), že většina z nich byla vyloučena v souladu se sionistickým plánem zbavit zemi jiných než židovských obyvatel. Izraelské zdroje uvádí (Merip 2000: 5), že uprchlíci utekli na rozkaz arabských politických a vojenských vůdců. Jeden izraelský vojenský dokument (Merip 2000: 5) uvádí, že nejméně 75 procent uprchlíků opustilo zemi kvůli sionistickým nebo izraelským vojenským akcím nebo kvůli přímému vyhoštění. Jen asi 5 procent odešlo na rozkaz arabských orgánů. Existuje několik dobře doložených případů hromadného vyhoštění v průběhu a po vojenských operacích v letech 1948–1949. Nejznámější případ hromadného vypovězení ze země byl z palestinských měst Lydda a Ramle, ze kterých bylo vyhoštěno 50 000 Arabů (Merip 2000: 5). K nejznámějšímu masakru došlo ve vesnici Deir Yasin nedaleko Jeruzaléma, kde se odhadované počty zabitých arabských obyvatel, kteří byli zmasakrováni izraelskými stíhačkami, pohybují v rozmezí 125 až 250 obětí (Merip 2000: 5).

Muzikář (1983: 206) uvádí, že v době vyhlášení státu Izrael žilo v tomto státě 510 000 obyvatel arabského původu. Tento počet se však během války markantně snížil a zůstalo pouhých 170 000. Lidé však prchali z celé Palestiny

hlavně do okolních arabských států. Nakonec se nejvíce uprchlíků usídlilo v Jordánsku. Toto číslo dosahovalo nejméně 400 000 obyvatel. Další velké skupiny lidí obsadily oblast pásma Gazy, která spadala pod egyptskou správu. Bylo to okolo 120 000 obyvatel. Do Libanonu přišlo okolo 100 000 uprchlíků a do Sýrie 80 000. OSN se starala přibližně o 726 000 Palestinců. Toto je jen počet registrovaných uprchlíků. Ve skutečnosti není známo konečné číslo. Odhaduje se, že dalším přibližně 20 procentům vyhnanců se nedostalo pomoci od OSN (Muzikář 1983: 206).

Těmto lidem nebyl umožněn posun z uprchlických táborů dál do arabských států. Jediné Jordánsko nabídlo palestinským vyhnancům občanství a nechali je, aby se nějakým způsobem začlenili do společnosti. Uprchlické tábory v jiných státech neměly východisko. Až po sedmnácti letech se Palestinci mohli vrátit zpět do rodné země (Alattrash 2016).

V roce 1950 se zvýšil počet osob na palestinském území. Bylo to hlavně ze dvou důvodů. Prvním důvodem bylo, že se Palestinci častěji brali a tím pádem byla vyšší porodnost. Mladíkům bylo slíbeno od otců malé věno (mahar) za to, že si vezmou jejich dcery. Druhým důvodem bylo, že UNRWA (United Nations Relief and Work Agency for Palesine Refugees in the Near East) poskytla každému stému páru, který se vezme, ubytování. Tím se měla zvýšit porodnost u mladých párů. Bohužel se zde objevilo několik faktorů, které naopak snižovaly počet obyvatel. Jedním faktorem byla úmrtnost a dalším ten, že mladí lidé i nadále věnovali více času jejich vzdělání, tím pádem se snižovala jejich porodnost odložením manželství po dobu několika let. Tím se míra přirozeného přírůstku Palestinců v následujících letech zvedla od roku 1951 do roku 1955 o 0,03 procenta, od roku 1956 do roku 1960 o 0,033 procenta a od roku 1961 do roku 1969 o 0,36 procenta. To znamenalo, že na konci roku 1955 na palestinském území bylo asi 152 600 osob. Na konci roku 1960 zde žilo asi 190 600 osob a na konci roku 1969 jich bylo kolem 248 500. Pokud odečteme kolem 25 000 Palestinců, kteří emigrovali do oblasti Gulf a přičteme okolo

16 500 osob, které se vrátily z Libanonu, dostaneme finální počet okolo 240 000 osob, které zůstaly na území Palestiny (Hagopian – Zahlan 1974: 60).

Zatímco obyvatelé Palestiny prchali do bezpečí, jež vyhledávali v okolních státech, do Izraele přicházelo stále více sionistů. Od roku 1949 do konce mnou zkoumaného období této kapitoly sice narůstalo palestinské obyvatelstvo, ale ne nijak závratným tempem.

2.3 Organizace na palestinském území

Území Palestiny spravoval Palestinský národní výbor, který se roku 1948 sešel v Gaze a bylo na něm bylo ustanoveno Národní shromáždění s předsedou Amínem al-Husajním a Zákonodárny sbor. Byla také vytvořena vláda v čele s předsedou Ahmedem Hilmí Abd al-Bákím. Vláda byla uznána všemi arabskými státy kromě Jordánska. Problém byl, že většinu území pásma Gazy obsadilo Jordánsko, tím pádem nebyly uznány žádné organizace, které byly vnitřně spjaty s vládou v Gaze. To vedlo k tomu, že tato vláda pozbyla veškerého významu. Tentýž den se uskutečnil v Ammánu sraz Palestinců, kteří byli orientováni na Jordánsko. V jejich čele stál šejch Sulajmán at-Tádží al-Farákí a A'šas Nuwajhid. Na tomto srazu byl jordánský král prohlášen vůdcem celé arabské Palestiny (Muzikář 1983: 200).

2.3.1 Muslimské bratrstvo

První organizace, která se primárně zabývala palestinskou otázkou, bylo Muslimské bratrstvo, jež vzniklo v Egyptě v roce 1928. Jeho vůdce, šajch Hasan al-Banná, transformoval tuto společnost na globální islámskou instituci. Cílem bratrstva bylo podporovat zavádění šariy (islámského práva odvozeného z koránu). Brzy v jeho historii se Bratrstvo zaměřilo na vzdělání a charitu, a také se začalo silně angažovat v politice. Muslimské bratrstvo zůstává významným hráčem na egyptské politické scéně, a to navzdory skutečnosti, že se jednalo o ilegální organizaci (Investigative project nedatováno).

Otázka Palestiny se pro ně stala tak zásadní, že jí začali upřednostňovat před problematikou Egypta. To znamenalo velkou ztrátu následovníků, a Bratrstvo se potýkalo v jedné chvíli se zánikem. I přes to, že v roce 1947 odešla z organizace spousta Egyptanů, se k nim připojilo okolo dvaceti tisíc muslimů (Introvigne 2003: 22), kteří zabránili rozpadu. V roce 1948 se bratrstvo účastnilo bojů proti Izraeli. Palestínští dobrovolníci ukázali neochotu k jakýmkoliv kompromisům, které se týkaly arabsko-izraelské otázky. Dne 8. prosince 1948 bylo Muslimské bratrstvo postaveno mimo zákon egyptskou vládou a následující rok byl al-Banná zavražděn. Skupina, která obývala pásmo Gazy, začala mít strach ze zatýkání, i když na tom egyptská vláda neměla žádný zájem, protože nechtěla přijít o vojenskou pomoc. Když Egypt 24. února 1949 uzavřel příměří s Izraelem, považovala to tato organizace za obrovskou zradu. Jelikož Muslimské bratrstvo stálo mimo zákon, jejich organizace se prezentovala pod jménem Společnost pro jedinstvo Boží (Džam'ijat al-Tawhíd) (Introvigne 2003: 22–24).

V Jordánsku byla sice základna Bratrstva menší než v pásmu Gazy, ale byla uznána jako oficiální organizace a až do smrti krále Husajna byla dokonce uznána jako opozice k vládnoucí dynastii. Přestože v Jordánsku bylo Muslimské bratrstvo oficiální organizace, neustále podléhalo skupině v pásmu Gazy. Tento vztah se prohloubil zejména v roce 1950, kdy se zde objevil lídr šejch Jásin, který byl velice uznávaný na obou územích. V letech 1955–1958 se mnoho členů bratrstva aktivně zapojovalo do politických i vojenských akcí. Jedna z operací se konala v letech 1956–1957, kdy se měli palestínští uprchlíci přemísťovat z pásma Gazy na Sinajský poloostrov. Tato akce vedla k rozdělení bratrstva do dvou směrů. Jeden směr se soustředoval na nenásilnou cestu a šíření přísného islámského zákona. Druhá část se rozdělila do několika frakcí. Patřily sem skupiny jako „Mládež pro odvetu“ nebo „Sbor pro spravedlnost“, ze kterých se v roce 1958 zformovala dodnes nejsilnější složka Organizace pro osvobození Palestiny – Fatah (Introvigne 2003: 24–29).

2.3.2 Fatah

Fatah byl založen v roce 1958 v Kuvajtu Jásirem Arafatem, spolu se sedmi dalšími palestinskými aktivisty – Khalilem Wazirem, Salahem Khalafou, Khaledem al-Hassanem, Adilem Abdelem Karimem, Mohammedem Yusufem al-Najarem, Khalidem al-Amirem a Abdelfattahem Mahmoudem. Jejich cílem bylo jednoho dne porazit vojenskou silou Izrael a rozvěsit palestinské vlajky po celé zemi, která byla podmaněna sionisty v roce 1948. Fatah byl ovlivněn islámskou ideologií, ale stál za vytvořením sekulárního státu. V průběhu dvou až tří let Arafat a ostatní položili základ pro síť tajných buněk a zahájili teroristické útoky proti Izraeli. V roce 1960 měl Arafat malou síť na Středním východě a vydělal dost peněz, aby mohl vydávat časopis s názvem Filastinuna: Nida‘ al-Hayat (Naše Palestina: Volání po životě) s cílem zvýšit povědomí o palestinské situaci. Cirkulace časopisu byla zanedbatelná, ale alespoň to bylo pro všechny znamení, že je v zemi aktivní palestinské podsvětí (Schanzer 2008: 17). Dalším vývojem Fatahu se budu zabývat v následujících kapitolách.

3 OBDOBÍ 1964–1993

3.1 Nové organizace na palestinském území

Od roku 1964 se začalo tvořit hodně palestinských organizací. V mé práci představím jen ty nejdůležitější, které nějak zásadně ovlivnily vývoj palestinské státnosti. Zaměřím se především na Organizaci pro osvobození Palestiny, protože do dnešního dne je považována za jediného zástupce palestinského lidu. Další představím Hamás a Palestinský islámský džihád, protože jsou to radikálnější palestinské organizace a opoziční strany Fatahu, který je hlavní frakcí OOP.

3.1.1 Organizace pro osvobození Palestiny

Organizace pro osvobození Palestiny (OOP) byla založena v roce 1964 během prvního arabského summitu v Káhiře, kde se vedoucí představitelé třinácti arabských zemí zavázali, že se aktivněji zapojí do boje za osvobození Palestiny. Do vedení organizace se dostal Ahmed Šukajrí, který nechal vzniknout Výkonný výbor a Palestinskou národní radu, která byla zástupcem legislativního orgánu. Byli zde zastoupeni palestinští obyvatelé pásma Gazy, Západního břehu, Jordánska, zemí Perského zálivu a další. Od té doby byla OOP brána jako legitimní zástupce palestinského lidu. Působí především jako zastřešující organizace pro šest palestinských skupin (Al-Fatah, Lidová fronta pro osvobození Palestiny – LFOP, Lidová fronta pro osvobození Palestiny – Hlavní velení – LFOP–HV, as-Saika, Demokratická fronta pro osvobození Palestiny – DFOP, Fronta lidového boje – FLB). Nejdůležitější je skupina Fatah, pod vedením Jásira Arafata. V roce 1969 byl Arafat zvolen předsedou OOP a Fatah se stal její dominantní stranou. Vůdčí ideologie OOP byla uvedena v Palestinské národní Chartě, která byla přijata v den založení v roce 1964 a pozměněna v roce 1968. Charta fungovala jako ústava OOP a obsahovala 33 článků, které se dožadovaly zničení státu Izrael (Anti-Defamation League nedatováno; Kašička 1997: 75). V dalších odstavcích rozeberu dění na palestinském území, při němž se formovala OOP.

Od roku 1963 začaly být na Blízkém východě opět vyhrocené vztahy mezi arabskými státy a Izraelem. Bylo to hlavně kvůli zdrojům pitné vody, řece Jordán a Kineret Lake, což vedlo k eskalaci vojenských střetů iniciovaných Sýrii a ke zvýšení palestinských teroristických útoků proti Izraeli. Bezprostřední příčiny války se stupňovaly. Nejdříve byla uzavřena syrsko-egyptská vojenská smlouva. Dále si egyptský prezident Násir vymohl na OSN stažení Pohotovostních jednotek OSN (UNEF) ze Sinajského poloostrova, aby zde mohl umístit více egyptských jednotek, a nakonec byla zablokována Tiranská úžina, což nebylo pro Izrael vůbec dobré. Nakonec se k syrsko-egyptskému paktu připojilo i Jordánsko a Irák. Když Jordánsko, Irák, Saúdská Arábie, Sýrie a Libanon přesunuli své síly směrem k izraelským hranicím, Izrael mobilizoval své rezervní jednotky a zahájil diplomatickou kampaň s cílem získat mezinárodní podporu pro ukončení egyptské blokády Tiranské úžiny. V reakci na arabské hrozby, Izrael nečekal, až ho nepřátelé napadnou a zasadil první úder. 5. června 1967 bylo zahájeno letecké bombardování arabských států a skončilo až 10. června izraelským vítězstvím (Israel Ministry of Foreign Affairs nedatováno a).

Pro Palestince měla tato válka zásadní dopady. Nastala další vlna uprchlictví, v níž okolo 250 000 palestinských obyvatel odešlo do uprchlických táborů v okolních zemích. Bylo to dalším impulzem ke zjištění, že pokud spolu Izrael a OOP nebudou jednat, není možné nastolit mír na Blízkém východě (BBC News 2007). Na druhou stranu se lidem, kteří zůstali na území pásma Gazy, na západním břehu Jordánu či v západním Jeruzalémě, naskytly lepší pracovní podmínky, jelikož byli zaměstnaní u Izraelců. Ti byli ve své podstatě rádi, protože to pro ně znamenalo přísun levné pracovní síly, tímto způsobem se zlepšila palestinská ekonomická situace. Navíc se zde mohly začít budovat militantní skupiny, protože Izrael neviděl prioritu v těchto územích. Kontroloval je jen za strategických a politických důvodů (Čejka 2007: 121).

Další důsledek šestidenní války spočíval v tom, že OOP, která do té doby stála více méně v pozadí, získala velký vliv. Svou základnu měla v Jordánsku,

kam přišla další vlna uprchlíků, takže Palestinci začali mít převahu nad tamějším obyvatelstvem. OOP začala mít větší vliv než jordánský král, a díky tomu měl Izrael i Jordánsko stejného nepřítele – OOP. Dlouholetá vojenská i civilní přítomnost Izraele na území Palestiny zapříčinila pokračování bojů mezi palestinskými a izraelskými radikálnějšími skupinami (Global Security nedatováno).

Po šestidenní válce se Fatah a další militantní skupiny staly symbolem pro boj se sionisty. Tím se zvýšil zájem Palestinců, kteří se přesouvali na Jordánské území do města Karame, kde byly postaveny tábory guerillových skupin, které se nacházely na území Jordánska a do problému začaly vstupovat i vlády arabských států (Trucker – Roberts 2008: 569).

Palestinci z tohoto území řídili ozbrojené výpady proti Izraeli. Zlom však nastal 18. března 1968, kdy byla Palestinci nastražena mina, na kterou najel Izraelský školní autobus. Na místě zahynul učitel, hlídač a dalších 28 studentů bylo zraněno, někteří měli doživotní následky (Dunstan 2009: 10). Izraelci se rozhodli, že je načase udělit Palestincům lekci a udeřit na Fatah v Jordánsku. Za úsvitu 21. března, Izraelci napadli tábor, ale rychle se dostali do potíží. Výsadbáři se nečekaně dostali pod palbu ozbrojenců, kteří byli připraveni v úkrytu v jeskyních mimo město. Palestiňští bojovníci přinutili Izraelce, aby v Karame prošli všechny ulice. Na konci Izraelci zničili město, bylo zabito 120 mužů a vzali podobný počet vězňů. Nicméně 28 Izraelců bylo zabito, což vyvolalo velké nadšení. Méně než rok poté, co spojené arabské armády byly přemoženy Izraelci v šestidenní válce, palestiňští bojovníci izraelskému nepříteli způsobili bolestné ztráty (The Telegraph 2002).

Nebylo důležité vítězství v boji, ale přežití proti drtivé převaze. Po tomto malém vítězství začal palestinský lid opět doufat ve vytvoření samostatného státu. Organizace pro osvobození Palestiny se stala hlavním předmětem zájmu, a díky tomuto pomyslnému vítězství se stala skupina Fatah hlavní frakcí. V roce 1969 byl předsedou OOP jmenován Jásir Arafat. Vlády ostatních arabských států, které se dosud vzpamatovávaly z šestidenní války, se vzmožly a začaly

se opět angažovat v palestinské otázce (Jewish Currents 2011; The Telegraph 2002).

Fatah a později OOP, vyhlásili 21. březem dnem vítězství u Karame. Palestinci po tomto boji měli naději na vyhlášení samostatného státu a nechtěli se toho vzdát. Jejich nacionalismus a národní hrdost neměly v tu chvíli žádné hranice. Palestiňští partyzáni začali okrádat a unášet jordánské občany ve jménu revoluce a otevřeně pohrdali monarchií. Často byly palestinské tábory popisovány jako stát ve státě a OOP se stala neslučitelná s jordánskou správou (Terrill 2001: 107).

Po incidentu u Karame se sice v prosinci 1968 podařilo vyjednat příměří mezi OOP a králem Husajnem. To bylo však velice nestabilní a nemělo příliš dlouhého trvání. Palestinci si postupně přisvojovali jordánské území, což se Jordáncům příliš nelíbilo, a tak začali tajně vyjednávat s Izraelem. Nepokoje vygradovaly v únoru roku 1970, kdy se přímo v Ammánu rozpoutal ozbrojený boj mezi Palestinci a jordánskými bezpečnostními složkami. Počet obětí byl velmi vysoký, okolo 300 osob bylo zabito (Čejka 2007: 142). Dokonce král Husajn byl v ohrožení života. Do té doby se za každou cenu vyhýbal jakýmkoliv konfrontacím, protože nechtěl, aby na jeho území vypuklo povstání. Průlomem se stalo 6. září 1970, kdy byla unesena tři letadla, jedno bylo švýcarské a dvě americká. Letadla byla vyhozena do povětří a cestující spolu s posádkou byli uvězněni jako rukojmí. Důvodem byla výměna těchto západních občanů za palestinské vězně, kteří byli drženi v izraelských vězeních.

Po této akci Husajn vyhlásil stanné právo a požadoval stažení OOP z jordánské území. Arafat však nehodlal opustit území, na kterém měl základnu a požadoval, aby byla vytvořena vláda národní jednoty, v jejímž čele by stál on. Pro jordánské krále to byl podnět k útoku na Ammán, Salt, Irbid a další palestinské uprchlické tábory. Vyslal do boje okolo 55 000 vojáků a 300 tanků (Meir-Levi 2005: 12). Po několika dnech přišla na pomoc Palestincům syrská armáda. Jordánsko však bylo domluveno s Izraelem, že pokud Syřané přijdou Palestincům na pomoc, zaútočí na ně izraelské letouny.

Tehdejší syrský ministr obrany, Háfiz Assad, nechal svá vojska stáhnout z boje a nechal Palestince, aby se bránili sami.

Arafat, který utekl z boje do Súdánu, věděl, že jeho armáda nemá šanci na přežití, proto souhlasil, že se dostaví před tribunál arabských vůdců, kde bylo rozhodnuto o konci boje. Na tomto zasedání se Arafat setkal s jordánským králem Husajnem a po dlouhých jednáních bylo rozhodnuto ve prospěch Jordánska. Pro OOP to byla velice smolná doba, protože její patron, egyptský prezident Násir, měl srdeční slabost a zemřel. Arafat byl velice oslabený a byl donucen tribunálem podepsat smlouvu o zrušení guerillových základen v Jordánsku. Některé radikální organizace (LFOP a DFOP) tento pakt nepřijaly a král Husajn začal nekompromisně zatýkat. Arafat se usídlil v horách na severu Jordánska a v roce 1971 se s dalšími členy OOP přesunul na jih Libanonu, kde přetrvávaly palestinské tábory od Káhirske dohody. Snažil se zde převzít kontrolu, to se mu ale moc nedařilo, protože byl obviněn z toho, že boje v Jordánsku, později známé jako Černé září, byly špatně organizovány. Arafat nedokázal zabránit zbytečným ztrátám na životech, zemřelo zde okolo 8 000 osob, ale celkový počet obětí nemůžeme přesně určit (Uher 2014).

Někteří radikální členové OOP a dalších organizací se Jordánsku nehodlali vzdát. Proto utvořili organizaci pojmenovanou po tomto konfliktu, Černé září. Nechtěli připustit vítězství krále Husajna a zavázali se k boji proti bezpráví. Tato skupina se zaměřovala na terorismus na mezinárodní scéně – únosy letadel, vraždy diplomatů, vydírání, a podobně. Nejvýznamnější akcí se stal útok na olympijských hrách v Mnichově v roce 1972. Radikálové zavraždili dva sportovce z Izraele a dalších devět si vzali sebou jako rukojmí. Ty chtěli vyměnit za 200 Palestinců, kteří byli v Izraeli drženi jako vězni (ČT24 2012). Tento pokus však dopadl neúspěšně. Izrael odmítl vydat své vězně, takže se Němci pokusili osvobodit zajatce silou. Akce skončila nezdarem a izraelští sportovci spolu s pěti teroristy, pilotem a jedním policistou zahynuli (ČT24 2012). Po této akci začal Izrael nekompromisně zabíjet všechny teroristy.

V 70. letech 20. století se Organizace pro osvobození Palestiny stávala méně radikální a snažila se prosazovat palestinskou otázku více diplomaticky. Dokonce někteří představitelé byli ochotni jednat se zástupci Izraele. Jásir Arafat se začal orientovat na východ, tím učinil praktický krok, protože probíhala studená válka a svět byl bipolárně uspořádaný. Izrael se orientoval na USA, tak byl tento krok logický. Dne 13. prosince 1974 se Arafat poprvé zúčastnil Valného shromáždění OSN, a tím začínal být chápán jako vůdce palestinského obyvatelstva. Po jomkipurské válce v roce 1973, které se účastnil Izrael, Sýrie a Egypt, se postupně zvyšoval význam OOP. Roku 1974 proběhl v Rabatu summit, na kterém byla OOP uznána jako „jediný legitimní zástupce palestinského lidu“ a hned poté Arafat požádal o pozorovatelský status OSN. Jordánský král, který dříve zastával správu palestinského lidu, nebyl nadšen ze ztráty vlivu. Pro OOP to však nemělo jen pozitivní následky. Jelikož se OOP stávala umírněnější, odštěpilo se od ní několik frakcí, které byly radikálnější a nechtěly jednat diplomaticky.

Po porážce v Jordánsku se palestinští uprchlíci začali přesouvat na jih Libanonu. Problémem však je, že Libanon není jen muslimský stát, ale také křesťanský. Po přistěhovalecké vlně na začátku 70. let však vzniklo několik dalších uprchlických táborů. Některé kempy zde již existovaly od roku 1948 a další se zbudovaly po vyhnání Palestinců z Jordánska. V konečném součtu jich v 70. letech bylo 15 (Harfoush 2012), nakonec se jihu Libanonu začalo přezdívat „*Fatah Land*“. Z tohoto území také OOP podnikala teroristické útoky proti Izraeli, a naopak utečenecké tábory se stávaly terčem izraelských útoků. Dříve dobré vztahy mezi Libanonem a Izraelem se začaly ochlazovat a křesťané chtěli Palestince vyhostit. Muslimové nad nimi však drželi ochrannou ruku.

Spory vyvrcholily v dubnu 1975, kdy se v Bejrútu uskutečnil atentát na palestinský autobus. Sýrie v červnu 1976 vyslala do Libanonu vojáky, kteří zmasakrovali dva palestinské uprchlické tábory (Harfour 2012). Tito vojáci však nepřišli na pomoc arabským muslimům, ale křesťanským falangistům. Dá se říci, že se Sýrie snažila posilovat svoji moc na Blízkém východě. Během

těchto bojů byl Libanon rozdělen na dvě části, sever podléhal křesťanům a na jihu se soustředily palestinské frakce, včetně OOP. Hlavní město Libanonu, Bejrút, bylo rozděleno na východ, kde se zdržovali křesťané a západ, obývaný muslimy. Do této války se zapojili všichni aktéři, kteří se od začátku angažovali v palestinské otázce – Palestinci, Izrael, Irák, USA, Sýrie, Írán, OSN a samozřejmě Libanon. Byly to velice kruté boje mezi jednotlivými frakcemi a státy. Prozatímního míru bylo dosaženo Ligou arabských států v září 1976, kdy na žádost Libanonu nechala Sýrie na jeho území okolo 35 000 vojáků (Etheridge nedatováno). Tento mír byl nějakou chvíli zachován, ale na jihu Libanonu se po čase opět začaly objevovat nové problémy.

Palestinské organizace neměly v úmyslu nechat Izrael v klidu a neustále podnikaly další výpady přes izraelskou severní hranici. Sionisté samozřejmě nenechali útoky bez povšimnutí a podnikali výpady proti centru OOP. Když v březnu roku 1978 pár mužů z Fatahu proniklo na izraelské území a přepadlo autobus s civilisty, kteří cestovali do Tel-Avivu, byla to pro Izraelce poslední kapka. Zahájili operaci, kterou pojmenovali „Litani“. Vpadli do jižního Libanonu a povraždili okolo 2 000 lidí, dalších 200 000 lidí uprchlo ze země a 82 vesnic bylo zdevastováno (Reilly nedatováno). Díky bojům byla vydána rezoluce číslo 425 Rady bezpečnosti OSN, která nařídila izraelským vojskům, aby se stáhly z území Libanonu a byly vytvořeny jednotky *United Nations Interim Force in Libanon (UNIFIL)*, které měly dohlížet na bezpečnost v oblasti.

Od doby, kdy byla nasazena vojska OSN, zavládl na území jižního Libanonu opět klid až do roku 1981. Palestinské frakce opět začaly útočit na izraelská vojska s názvem Jiholibanonská armáda, která se stáhla jen k hranici Libanonu a Izraele. To znamenalo další odvetné akce ze strany Izraele a mír byl opět v nedohlednu. Díky dalším útokům začaly vznikat nové radikální skupiny, například Hizballáh. Další příměří nastalo 24. července 1981, které opět nemělo dlouhého trvání.

Dne 3. června 1982 Palestinci zaútočili v Londýně na izraelského diplomata Šlomo Argova, což se stalo podnětem k dalším izraelským útokům

na jižní Libanon. Den poté zahájili operaci „*Mír pro Galileu*“, při níž měli za cíl vyhnat OOP z libanonského území. Dne 11. června 1982 začaly dlouhé týdny ostřelování Bejrútu, při nichž zahynulo 20 000 Libanonců a 2 000 Palestinců (Killgore 2003). OSN odsoudilo tyto útoky, které ostře kritizovala i izraelská veřejnost. Musely být podniknuty diplomatické kroky k ustálení situace na Blízkém východě. Uklidnění situace dostal na starosti americký diplomat Philip Habib. Nechal stáhnout syrská vojska z Libanonu, která zde operovala již od začátku nepokojů v roce 1976, dále přiměl Izrael k neútočení a domluvil stažení OOP z jižního Libanonu. Novým útočištěm pro Arafata a Organizaci pro osvobození Palestiny se stalo Tunisko. Konec války je datován ke dni 1. září 1982. Tato válka však měla několikaletou dohru. OOP sice odešla z jižního Libanonu, ale nepokoje zde neustále probíhaly. Hlavním tvůrcem sporů se stalo radikální hnutí Hizballáh. Zasloužilo se o několik sebevražedných teroristických útoků na Izrael, například v listopadu 1983, kdy došlo k útoku na hlavní velitelství izraelské armády v Túru, následkem bylo 29 obětí (Rozhlas 2008).

3.1.2 Hamás a Palestinský islámský džihád

Na palestinském území existují také militantní skupiny, které nevidí řešení v mírových procesech. Sice ne všechny zasahují do politiky, ale jsou velmi důležité pro formování palestinské státnosti. Vybrala jsem dvě, které nejvíce ovlivňují vývoj v Palestině. Jsou to Hamás a Palestinský islámský džihád, které v krátkosti představím.

Hamás je palestinské militantní hnutí, které také slouží jako jedna ze dvou hlavních politických stran Palestiny. Je to nacionalisticko-islamistická odnož egyptského Muslimského bratrstva. Byl založen v roce 1987, během první intifády a později se objevil v čele ozbrojeného odporu vůči Izraeli. Spojené státy a Evropská unie považují Hamás za teroristickou organizaci. Jeho hlavní soupeř, strana Fatah, která dominuje uvnitř Organizace pro osvobození Palestiny (OOP), se zřekla násilí (Israel News 2011).

Hamás je zkratka pro Harakat al-Muqawama al-Islamiya (Hnutí islámského odporu), byl založen Sheikhem Ahmedem Yassinem, který se stal aktivistou působícím v Muslimském bratrstvu. Na konci 60. let se Yassin stal klerikem a prováděl charitativní práce na Západním břehu a v pásmu Gazy, obě tato území byla obsazena izraelskými silami po šestidenní válce v roce 1967. Po vypuknutí první intifády, kdy se Palestinci vzbouřili proti izraelské kontrole Západního břehu, Gazy a východního Jeruzaléma, se v prosinci 1987 Yassin rozhodl založit hnutí Hamás, jakožto odnož Muslimského bratrstva. Následující rok se Hamás soustředil na zničení Izraele a vytvoření islámského státu na území historické Palestiny. Poprvé byla použita taktika sebevražedných útoků v dubnu 1993, což se pro tuto organizaci poté stalo typické. Útoky byly provedeny pět měsíců předtím, než byla podepsaná mírová smlouva z Osla mezi OOP a Izraelem (Laub 2014).

Palestinský islámský džihád (PID) je islámská, palestinská nacionalistická organizace, která vznikla v 70. letech a chce zavést suverénní, islámský palestinský stát s geografickými hranicemi, které Palestině náležely před rokem 1948. PID se snaží militantními prostředky zničit Izrael. Členové PID vidí násilí jako jediný způsob, jak odstranit Izrael z mapy Středního východu a odmítají jakékoliv dvoustátní uspořádání, ve kterém Izrael a Palestina koexistují (Australian National Security nedatováno).

Zakladatelé Palestinského islámského džihádu jsou Fathi Shaqaqi a Abd al-Aziz Awda. Byli to studenti z Egypta a členové egyptského Muslimského bratrstva až do 70. let. V tu dobu se rozhodli, že se bratrstvo stalo příliš umírněné a nedostatečně zavázané palestinské věci. Shaqaqi a Awda dohlíželi na organizaci z Egypta až do roku 1981, kdy se po vraždě presidenta Anwara Sadata, egyptská vláda rozhodla vyhostit organizaci do exilu do pásma Gazy. PID zůstal v Gaze až do roku 1987, poté byla skupina vyhoštěna do Libanonu. V roce 1989 Shaqaqi přesunul ústřední sídlo do Damašku, kde zůstal, i když malá skupinka vůdců je stále přítomna v Libanonu. Přítomnost v jižním Libanonu umožnilo PID a Hisballáhu, aby zahájil společné útoky v roce

1990. PID se ukázal jako samostatný subjekt zavázaný militantnímu zničení Izraele a obnově suverénního palestinského státu. Na rozdíl od jiných palestinských separatistických skupin se odmítá zapojit do diplomatického procesu. Tato organizace je také obviněna z pokusu o narušení mírových jednání z Osla v roce 1993, tím že podnikla několik teroristických útoků na izraelské cíle (Fletcher 2008).

Obě dvě tyto organizace jsou militantní skupiny, které často soupeří o podporu palestinských dobrovolníků. Nicméně PID, na rozdíl od Hamásu, neposkytuje sociální služby ani nemá v úmyslu zapojit se do jakékoli formy diplomatických dialogů s Izraelem. Je mnohem menší než Hamás, ale je mnohem radikálnější. Islám je pro PID velice důležitý, a proto je tato skupina odhodlaná zničit Izrael všemi dostupnými násilnými prostředky. Obě tyto organizace se začaly formovat během první intifády, která je z historického hlediska pro Palestinu velice důležitá.

Dvacet let po šestidenní válce palestinské obyvatelstvo nebylo smířeno s vládou Izraele v Gaze, na Západním břehu a východním Jeruzalémě. Proto v listopadu 1987 vypukla vzpoura, která je nejčastěji nazývána první intifádou. Palestinci byli do značné míry beze zbraní, takže si museli poradit jiným způsobem. Do dnešní doby je tato vzpoura pověstná tím, že Palestinci házeli kameny na izraelské vojáky. Nicméně, i přes velké snahy Palestinců vybojovat zpět svá území, se izraelské osady nadále rozprostíraly po celém území, které vybojovali v roce 1967 (BBC News 2008).

Intifáda je arabské slovo pro „civilní povstání“, které doslovně znamená „setřást“. To začalo dne 9. prosince 1987 v uprchlickém táboře v Džabalíja, které leží v pásmu Gazy. Izraelský kamion narazil do dvou dodávek, které vezly palestinské dělníky. Čtyři muži byli zabiti, což byla pro Palestince poslední kapka, a tato událost odstartovala povstání na okupovaných územích. Žádná osoba nebo organizace nebyla odpovědná za povstání, avšak OOP to využila ve svůj prospěch a ke zvýšení popularity. Palestinská mládež, která nesla těžce izraelskou represivní politiku na okupovaných územích, se také přidala

k povstání. Bojovali v režii Sjednoceného národního vedení, což byla koalice čtyř hlavních stran OOP působících v západním břehu Jordánu a v pásmu Gazy. Byli to Fatah, Lidová fronta pro osvobození Palestiny (LFOP), Demokratické fronty pro osvobození Palestiny (DFOP) a Palestinská lidová strana (PLS). Intifáda měla za cíl ukončení izraelské okupace a vytvoření palestinské nezávislosti. Palestinci byli frustrováni, že Izrael vůči nim neustále zastává despoticou a koloniální politiku. Palestinci byli nuceni platit Izraeli daně, zatímco byli předmětem armádních nájezdů, náhodných zadržení, byla jim odepřena základní občanská práva, a navíc jejich kolektivní národní touha po vlastním státu byla v nedohlednu. Tyto křivdy byly umocněny izraelskou anexí východního Jeruzaléma a výstavbou nelegálních osad na palestinském území, na západním břehu Jordánu. Palestinská frustrace pokračovala po celá léta, a díky smrti Palestinců v Gaze dne 9. prosince 1987 pohár trpělivosti přetekl a povstání bylo nevyhnutelné (McElroy 2014).

Stovky tisíc Palestinců začaly se stávkami, demonstracemi, odmítaly platit daně a bojkotovaly izraelské výrobky. Izrael odpověděl tvrdě, začal zavírat palestinské školy, nastalo masové zatýkání, byl uložen zákaz vycházení a demonstrace byly potlačeny brutální silou. V roce 1990 bývalý izraelský ministr obrany, Jicchaka Rabina (tento muž později podepsal dohodu z Osla s OOP), nařídil svým vojákům, aby s demonstranty neměli žádné slitování. V letech 1987 až 1991 izraelské síly zabily více než 1100 Palestinců a bylo zraněno okolo desítek tisíc dětí (American muslims for Palesine 2009).

Intifáda přitahovala mezinárodní pozornost. Bezpečnostní rezoluce Rady OSN 605 odsoudila Izrael za velký počet palestinských úmrtí, ke kterým došlo v prvních týdnech intifády, jako porušení ženevských konvencí. Zpravodajství o povstáních, zobrazující házení kamenů palestinskými teenageři po ozbrojených vojácích, vytvářely nové mezinárodní sympatie s palestinskou věcí. Díky povstání se prohlubovalo národní cítění mezi Palestinci, což zapříčinilo budoucí jednání mezi Izraelem a OOP v Oslu (American muslims for Palesine 2009).

3.2 Mírová jednání – vznik Palestinské autonomie

Dne 31. července 1988 vydal jordánský král Husajn rozhodnutí, že se vzdává suverenity nad západním břehem Jordánu a přenechává správu tohoto území OOP. To se stalo dalším podnětem ke zvýšení úsilí ze strany Jásira Arafata na vytvoření palestinského státu. Palestinská národní rada se proto rozhodla setkat 15. listopadu 1988 v Alžírsku, kde se na základě rezoluce číslo 181 Rady bezpečnosti OSN projednávala vznik samostatného státu Palestina. Jednou z podmínek bylo, že musí být přijaty rezoluce číslo 242 a 338 Rady bezpečnosti OSN, které uvádějí, že si Palestina a Izrael musí navzájem projevit uznání. Proti byly samozřejmě radikálnější skupiny, naopak asi 50 států tyto rezoluce podpořilo (Parlament Observer Mission of the State of Palestine to the United Nations 2016).

Dne 13. prosince 1988 na zasedání Valného shromáždění OSN potvrdil Jásir Arafat změnu orientace své politiky a přijal rezoluce 242 a 338, tím poprvé uznal stát Izrael. Tímto krokem si získal i sympatie Spojených států, které byly ochotny s Palestinci vyjednávat a podpořit vznik státu na území Západního břehu a v pásmu Gazy. Diplomatem pro řešení palestinské otázky se stal velvyslanec v Tunisku, který měl za úkol vyjednat rozhovory mezi Izraelem a Palestinou. Izrael však podal návrh, který Arafat odmítl. Po neúspěšném prvním rozhovoru se Arafat rozhodl podpořit militantní vládu Saddáma Husajna v Iráku, který byl silně protiamerický a protiizraelský, takže se vztahy opět zhoršily. Když v roce 1990 vypukla válka v Zálivu, Arafat se rozhodl podpořit Irák, což byla velká chyba. Arabské státy, které dříve financovaly OOP a další palestinské organizace, zastavily přísun peněz. Po válce se však situace zase uklidnila a palestinská otázka se opět začala intenzivně řešit (Neimark nedatováno).

Po válce v Zálivu Američané vyvíjeli tlak na Izrael, aby začal vyjednávat s Palestinci. Ten však odmítal navázat jakýkoliv kontakt s Jásirem Arafatem. Izrael se odmítl zúčastnit zasedání Valného shromáždění OSN, ale nakonec změnil názor poté, co se dozvěděl, že Arafat na zasedání nebude. Místo sebe poslal zástupce Západního břehu a pásma Gazy. Po zasedání OSN se uskutečnilo 30. října 1991 zasedání v Madridu, které sice nemělo v podstatě žádné výsledky,

ale už jen to, že se sešli zástupci Palestinců, Izraele a jeho arabských sousedů byl úspěch a toto zasedání vydláždilo cestu dalším jednáním (BBC News nedatováno). Další zasedání se konalo v Moskvě v roce 1992, kde byly řešeny bilaterální vztahy mezi Palestinci a Izraelem a multilaterální vztahy mezi Izraelem a arabskými státy. Řešily se zde otázky ekonomického rozvoje, palestinských uprchlíků, životního prostředí, kontroly zbrojení a vodních zdrojů (Goshko 1992). Palestinská otázka byla řešena hlavně ve Washingtonu s tím, že se chtělo zapojit i Norsko, takže zde probíhala tajná jednání. Celá tato situace směřovala k dohodě z Osla. V roce 1992 probíhaly v Izraeli volby a změnila se tam politická situace. Za premiéra byl zvolen Jicchak Rabin, který pochopil, že je lepší vyjednávat s OOP v Tunisku než s radikálními organizacemi Hamásem a Palestinským islámským džihádem.

Od prosince 1992 do února 1993 nastaly komplikace v mírových hovorech, které se však následně vyřešily a jednání mohla pokračovat. Norskými zástupci pro vyjednávání bilaterálních vztahů mezi Izraelem a Palestinci se stal norský ministr zahraničí, Johan Jørgen Holst, a diplomat Terje Rød-Larsen (Kapeliouk 2008: 283). Za izraelskou stranu se jednání zúčastnil Josi Bejlin a jako představitel palestinského národa byl zvolen Mahmúd Abbás. Oba dva hlavní představitelé, Jásir Arafat a Jicchak Rabin, byli zapojeni až na úplném konci, kdy byly dojednané podmínky pro vytvoření palestinské autonomie. Dne 13. září 1993 byla před Bílým domem ve Washingtonu podepsána takzvaná Mírová dohoda z Osla. Podepsal ji nejen Arafat s Rabinem, ale také izraelský ministr zahraničí, Šimon Peres, a člen výkonného výboru OOP, Mahmúd Abbás. Toto je zásadní milník v palestinsko-izraelských vztazích. Poprvé v historii Izrael uznal OOP jako legitimního zástupce palestinského lidu a OOP poprvé uznala izraelský stát. Dohoda nařizovala Izraeli, aby se stáhl z okupovaných palestinských území, dále vytyčila podmínky palestinské autonomie na pět let do května 1999, rozdělila pásmo Gazy a Západní břeh na tři oblasti a poprvé v historii si Palestinci mohli spravovat své záležitosti sami. Po pěti letech měl být projednán status Palestiny, to však nebylo do dnešního dne projednáno (Česká televize 2010).

4 OBDOBÍ 1994–2015

4.1 Pokračování mírového procesu

Po uzavření Dohody z Osla následovala další jednání v Káhiře, na kterých se vyjednávaly podrobnosti palestinské otázky. Byly zde určeny detaily o omezení palestinské autonomie v pásmu Gazy a v Jerichu (Česká televize 2014). Dále následovala jednání v Tabě, kde se předpokládalo, že během několika týdnů budou dohody dodrženy (Sicherman 1994: 86).

Mírová smlouva z Osla vyvolala mezi Palestinci velké pozdvižení, hlavními odpůrci byly hlavně radikální skupiny, které odmítaly jakoukoliv spolupráci s Izraelem. Na druhou stranu sionističtí obyvatelé z této smlouvy také nebyli moc nadšení. V izraelském parlamentu byla smlouva ratifikována jen o jeden jediný hlas (Čejka 2007: 190). Nepokoje na obou stranách vygradovaly 25. února 1994, kdy izraelský lékař, Bachur Goldstein, postřílel 29 modlících se muslimů v nehronské Svatyni patriarchů (Čejka 2011: 233). Izraelská strana se k tomuto činu postavila tak, že zde nechala rozmístit neozbrojené jednotky mezinárodní mise Temporary International Presence in the City of Hebron (TIPH). To mírové procesy opět zbrzdilo a dalo podnět organizaci Hamás na rozpoutání krvavých sebevražedných útoků na Izraelce. Ti reagovali na útoky zcela radikálně, začali uzavírat palestinská území, čímž poškodili palestinskou ekonomiku, která byla velice závislá na Izraeli (Stout 2002: 209).

Dne 4. května 1994 Arafat a Rabin podepsali Smlouvu o odchodu izraelských jednotek z Gazy a Jericha. V tomtéž měsíci byl Arafat zvolen prezidentem Palestinské samosprávy a o měsíc později bylo sídlo OOP přestěhováno z Tuniska do pásma Gazy. Na konci tohoto roku byli také oceněni Jásir Arafat, Jicchak Rabin a Šimon Peres Nobelovou cenou míru, za snahy nastolení míru na Blízkém východě.

Vyjednávání o dalším uvolnění území pod palestinskou správu pokračovalo 28. října 1995 ve Washingtonu. Řešilo se zde území pásma Gazy a Jerichu. Smlouva se nazývala Přejídná dohoda nebo také Oslo II. Měla být

stahována izraelská vojska ze zón, které byly přesně vymezené v této dohodě. Po stažení vojsk se měly v roce 1996 konat volby do palestinského parlamentu, také měly být odstraněny pasáže charty OOP, které určovaly zničení Izraele a nepřipouštěly existenci tohoto státu. I přes Dohodu z Osla II bylo na palestinském území několik sporných bodů, které Palestinci neměli ještě ve své správě. To se mělo stát předmětem dalšího jednání.

Důležitým milníkem pro palestinsko-izraelské vztahy se stal 4. listopad 1995, kdy na náměstí v Tel-Avivu byl spáchán atentát na izraelského premiéra Rabina. To velice zkomplikovalo mírové procesy, protože jeho nástupce, Benjamin Netanjahu, nebyl velký příznivec palestinské otázky (Rudoren 2015). V mezidobí mezi úmrtím premiéra Rabina a dalšími volbami v roce 1996 se vlády ujal zástupce Rabina, Šimon Peres, který dodržel slib, že se izraelská vojska stáhnou z míst, které určovaly Dohody z Osla II. Dne 20. ledna 1996 se konaly také volby do palestinského parlamentu, které s velkou převahou vyhrál Jásir Arafat a jeho strana Fatah. Hamás se voleb nezúčastnil. Zástupci Hamásu odmítali jít demokratickou cestou a snažili se mírové procesy co nejvíce znepříjemnit. Po volbách zorganizovali několik sebevražedných atentátů. Na to Izrael odpověděl 5. ledna 1996 zabitím hlavního představitele Hamásu, Jahjá Ajjáše. Poté proběhly další teroristické útoky.

Dne 13. března 1996 se v Egyptě konala Konference proti islámskému terorismu, která měla za úkol podpořit další mírové procesy na Blízkém východě. Měla dobrý vliv, a tak byla 26. dubna 1996 v Gaze svolána Palestinská národní rada, která nechala hlasovat o smazání sporných částí charty OOP (zničení Izraele). Palestinská národní rada odhlasovala zrušení těchto článků poměrem 504:54, dalších 14 osob se nezúčastnilo hlasování (Israel Ministry of Foreign Affairs nedatováno b).

Po zvolení nového premiéra v roce 1996, Benjamina Netanjaha, se dostavil obrovský útlum v diplomatických jednáních. Tento politik totiž nebyl zastáncem vytvoření samostatného státu Palestina (Jablinowitz 2015). Izraelský premiér sice neměl zájem o budování mírových vztahů s Palestinci, ale byl na něj

kladen nátlak ze strany USA, takže se dokonce setkal s Arafatem a 17. ledna 1997 byl uzavřen takzvaný Hebronský protokol. Dohoda o převedení města Hebron pod palestinskou samosprávu a stažení izraelských vojsk. Toto město patřilo mezi nejradikálnější. Žili zde hlavně zastánci Hamásu a na izraelské straně zde žili přívrženci Barucha Goldsteina. Takže ani po podepsání smlouvy nenastal na tomto území klid.

V říjnu 1998 byla podepsána další velmi důležitá dohoda, takzvané Memorandum od Wye River, podle kterého se převedlo dalších 13% území pod palestinskou autonomii a rozebírala se také ekonomická pomoc od USA (UNSCO 1998). V Izraeli byly vyhlášeny v roce 1999 mimořádné premiérské a parlamentní volby. Novým premiérem se stal Ehud Barak, který byl více nakloněn vzniku palestinského státu nežli jeho předchůdce. Na začátku roku 2000 začala jednání mezi hlavními představiteli Palestiny a Izraele prostřednictvím amerického diplomata Dennise Rosse (Hirbawi 2000). V tomtéž roce následovala jednání v Camp Davidu, které zařídil prezident USA, Bill Clinton. Rozhovory však skončily neúspěšně, protože Jásir Arafat nechtěl udělat kompromis v žádné z otázek. Jednalo se zde o úplné převzetí Východního Jeruzaléma Palestinci, což Izrael nebyl ochoten přijmout. Dále se jednalo o velikosti palestinského území. Premiér Barak nabídl 73% z celkového území, které mělo náležet Palestincům, což Arafat opět nepřijal (Mid East Web 2000). Napětí na Blízkém východě se postupně zvyšovalo a krach této dohody tomu moc nepomohl. Stal se jednou z příčin druhé intifády, která vypukla na podzim roku 2000.

4.2 Druhá intifáda

Druhá intifáda, běžně označovaná jako *Al-Aqsa Intifáda* nebo druhé povstání, začala na konci roku 2000 v důsledku izraelské okupační politiky. Dne 28. září 2000 izraelský politik, Ariel Sharon, navštívil Chrámovou horu (Haram al-Sharif), z jeho strany to byla vyložená provokace, protože na toto posvátné místo přišel v doprovodu 1000 členů izraelské policie (American Muslims for

Palestine 2012). Díky tomu, že mírová setkání v Camp Davidu selhala, se tato provokace stala podnětem k rozpoutání koloběhu násilí. Dalším podnětem byla smrt dvanáctiletého chlapce, Muhammada Durraha, který byl zabit během přestřelky mezi izraelskými vojáky a Palestinci v pásnu Gazy.

Během pěti let intifády bylo zabito minimálně 4 973 palestinských civilistů. Mezi nimi bylo 1 262 dětí, 274 žen a 32 osob ze zdravotnického personálu, kteří se pokoušeli pomoci zraněným civilistům. Více než 10 000 dětí bylo zraněno za celou dobu druhé intifády (American Muslims for Palestine 2012). Většina úmrtí a zranění vznikla v důsledku leteckých úderů proti hustě obydleným oblastem v pásnu Gazy a pozemními útoky na různá města, vesnice a uprchlické tábory na Západním břehu. V průběhu konfliktu Izrael prosazoval politiku obležení celé Palestiny. Nejdříve byla určena omezení, kde se Palestinci mohou pohybovat, dále byl uložen zákaz vycházení v určitých hodinách a palestinská města a vesnice byla obehnána betonovými bloky a hlubokými příkopy, které kontrolovala izraelská armáda. Další omezení přišla 16. června 2002, kdy Izrael ke svému seznamu porušování lidských práv ještě přidal stavbu zdi, která ohraničovala palestinské území (BBC News 2004). O dva roky později Mezinárodní soudní dvůr rozhodl, že izraelské počínání není legální a nařídil zeď zbourat. Izrael uposlechl rozhodnutí a odstranil tuto bariéru.

Podmínky byly neúnosné, proto se prezident Clinton pokusil zachránit situaci dalším mírovým jednáním v Šarm aš-Šajchu, v říjnu roku 2000. Tohoto zasedání se účastnili oba hlavní představitelé znepřátelených stran. Další mírové hovory se uskutečnily v lednu 2001 v Tabě, ale ani ty nepřinesly žádný výsledek. Komplikací pro Palestince se stal útok z 11. září 2001. Arafat si nemohl dovolit riskovat a kvůli veřejnému mínění odsoudil teroristické útoky.

Během druhé intifády také vzniklo několik nových organizací, které se aktivně podílely na útocích proti Izraeli. Jedním z příkladů jsou Brigády mučovníků od al-Aksá, která měla blízké vazby na Fatah (BBC Czech 2005). Dále LFOP a DFOP se také zapojovaly do bojů proti Izraeli. Naopak Hamás v roce 2004 zažil útlum svých aktivit, protože dva hlavní vůdci, Ahmed Jásín a Abdel

Azíz Al-Tantísí, byli Izraelem zavražděni (Kraus 2010). Také Arafat byl ve velmi těžké situaci. Na jedné straně na něj tlačila světová veřejnost, aby učinil přítrž teroristickým útokům a na druhé straně na něj naléhaly extrémistické organizace a jeho lidé, protože Izrael velmi často obsazoval palestinská města (Čejka 2007: 228).

Druhá intifáda měla na Palestince také velké ekonomické dopady. Je považována za největší izraelskou vojenskou operaci na palestinském území. Od roku 1967 docházelo k totální destrukci bezpečnostního a policejního aparátu na Západním břehu, ohromujícímu poškození palestinské infrastruktury, plenění a rabování většiny ministerstev a různých soukromých institucí, a zatýkání tisíců palestinských aktivistů a úředníků.

V důsledku toho všeho se ekonomická situace Palestiny masivně zhoršila. Do konce dubna 2002 palestinské ztráty dosáhly 3,49 miliardy dolaru, což odpovídá třem čtvrtinám palestinského HDP (Naqib 2002: 3–4). Podle měřítka nezaměstnanosti Světové banky na palestinských územích došlo k 50% nezaměstnanosti a nejméně 50% Palestinců žilo pod hranicí chudoby (Naqib 2002: 4).

V roce 2004 izraelský premiér Arie Šaron předstoupil s plánem na evakuaci osadníků z pásma Gazy. To totiž bylo pro Izrael velkou zátěží, co se týkalo ekonomického a vojenského hlediska. Takže cílem tohoto plánu bylo zlepšit izraelské bezpečnostní a mezinárodní postavení při absenci mírových jednání s Palestinci. Plán byl realizován dne 22. září 2005 a se zařízením pomohly Izraelské obranné síly (IOS), které přesunuly přes 9000 izraelských občanů žijících ve 25 osadách v pásmu Gazy (Israel Ministry of Foreign Affairs nedatováno c). Tato akce byla odhadována přibližně na jeden milion dolarů (Zbavitelová 2004).

Dne 11. listopadu 2004 zemřel palestinský prezident a symbol za osvobození Palestiny, Jásir Arafat. Po jeho smrti byly velice rychle uspořádány volby a v roce 2005 se prezidentem palestinského lidu stal Mahmúd Abbás. V únoru 2005 se dokonce setkal s izraelským premiérem Šaronem

a vypadalo to, že druhá intifáda bude ukončena. Jak již bylo řečeno Izrael se stáhl z okupovaného území pásma Gazy, ale to přece jen nepřineslo klid. Ve volbách v roce 2006 zvítězilo hnutí Hamás, které mělo sestavovat vládu. Vláda Hamás nebyla uznána Izraelem, USA ani EU. V červnu 2007 Gazu ovládl Hamás a prezident Abbás rozpustil vládu a vyhlásil nouzový stav vlády. Pásmo Gazy bylo prohlášeno za „nepřátelskou entitu“ (Česká televize 2009). Ačkoli přesné datum ukončení druhé intifády je sporné, většinou se určuje začátek roku 2005, jako období, během kterého povstání skončila. Kromě tisíců mrtvých a zraněných izraelských okupačních sil, bylo asi 5 000 palestinských domů poškozeno dalších 6500 nenapravitelně zničeno (American Muslims for Palestine 2012).

4.3 Snahy o mezinárodní uznání Palestiny

Naděje na samostatný, životaschopný palestinský stát je daleko od reality. Izrael okupuje palestinské území západního břehu Jordánu, Východního Jeruzaléma a také částečně pásmo Gazy. Pokračující expanze izraelských osad na Západní břeh dělá otázku palestinské suverenity ještě obtížnější. Řada států v čele s USA chce, aby na tomto území vznikly dva samostatné státy předtím, nežli Palestině udělí oficiální uznání. Bohužel to je v současné době nemožné. Řada významných ministrů vlády Netanjahua zcela odmítá možnost, že by mohl vzniknout stát Palestina (Tharoor 2014).

Poslední kolo přímých jednání mezi Izraelem a Palestinou, které se uskutečnilo v roce 2010, nedopadlo dobře. Palestinští představitelé proto začali s novou strategií: dotazují se jednotlivých zemí, jestli uznají nezávislý stát Palestina. Současný prezident státu, Mahmúd Abbás, v tomtéž roce předložil žádost Valnému shromáždění OSN, kde se Palestina ucházela o přijetí pozorovatelského statusu nečlenské země Organizace spojených národů. Dříve status „stálý pozorovatel“ mělo jen OOP, které se bralo jako jediný představitel palestinského lidu. Změna měla umožnit zástupci Palestiny se zúčastnit debat Valného shromáždění. Palestina tento status chce hlavně z důvodu, aby se mohla

zapojit do agentur OSN a byla přijata do Mezinárodního trestného soudu (ICC), toto přijetí však není zaručeno. Pokud by byl tento status Palestiny přiznán, mohla by využívat Římský statut a Zakládající listiny ICC. Palestinci tím sledují začátek vyšetřování zločinů proti lidskosti a válečných zločinů (BBC News 2012).

Dne 7. prosince 2012 Valné shromáždění OSN schválilo žádost na udělení statusu pozorovatelského státu OSN. Při žádosti na zasedání, palestinský prezident, Mahmúd Abbás, prohlásil, že žádá Organizaci spojených národů o udělení rodného listu pro Palestinu. Z celkového počtu 193 zemí hlasovalo 138 pro uznání Palestiny, 9 bylo proti a dalších 41 zemí se zdrželo hlasování (Marquart 2012). Tento okamžik byl pro Palestince velice zásadní v dalším jednání o vlastním státu. Proti byli USA, Izrael, Česká republika, Kanada, Panama a některé tichomořské ostrovní státy. Tyto země namítaly, že udělením nečlenského statusu se nic nevyřeší. Nejdříve opět musí začít rozhovory mezi Palestinci a Izraelem, musí být probrány zásadní otázky, jako je rozdělení území, palestínští uprchlíci a další, a až poté může být Palestina uznána za stát. USA tvrdilo, že hlasování je čistě symbolické a pokud nezapočnou mírové rozhovory, mohlo by to ovlivnit budoucí dotace, které Palestina získává od Spojených států (Marquart 2012).

V roce 2014 uznalo Palestinu Švédsko, které tímto krokem chce podpořit mír na Blízkém východě a zahájit bilaterální rozhovory mezi Izraelem a Palestinci. V roce 2015 Vatikán uzavřel s Palestinou smlouvu o právech katolické církve na území palestinského státu (Česká televize 2015). Ve smlouvě je také požadavek na řešení konfliktu mezi Palestinou a Izraelem. Dohoda se však nezamlouvala Izraeli a řešení konfliktu bylo narušeno, protože podpisem této smlouvy Vatikán fakticky uznal existenci Palestiny, zatímco s Izraelem ještě smlouvu nepodepsal (Česká televize 2015).

Mezinárodní uznání je pro Palestinu velice důležitý aspekt k tomu, aby se stala nezávislým státem. Není to však jeden z nejdůležitějších. Nejdříve

se musí dohodnout s Izraelem na rozdělení území a na řešení jejich konfliktu, který probíhá již mnoho let.

ZÁVĚR

Již v roce 1947 bylo Valným shromážděním OSN ustanoveno, že na historickém území Palestina mají vzniknout dva státy – Izrael a Palestina. Toto rozhodnutí bylo však nemyslitelné pro arabské státy a samotné obyvatel Palestiny. Nechtěli si nechat vzít půdu a hodlali za svá rozhodnutí bojovat všemi dostupnými prostředky. Když v roce 1948 vznikl stát Izrael, arabské státy ho okamžitě napadly, a tím vyvolaly konflikt, který se táhne až do současnosti.

Na vypuknutí arabsko-izraelských válek byli sionisté připraveni a dokázali se velmi zručně bránit. Dokonce své území rozšířili o podstatný kus půdy, který měl náležet Palestině. Velké spory se především vedly a neustále vedou o hlavní město Jeruzalém, které má být rozděleno na Východní a Západní, přičemž Východní Jeruzalém má náležet Palestině. Toto uspořádání, které nařídilo OSN není dodržované.

První arabsko-izraelská válka měla největší dopad na palestinské obyvatelstvo. Většina odešla do zahraničních uprchlických táborů, ve kterých žili dlouhá léta. Neměli občanství a ani jej ve většině zemí nemohli obdržet. Nemohli žít mimo tábory, protože tyto státy je nechtěly přijmout. Byl zde patrný strach z toho, že by obyvatelé z Palestiny převýšili počty domácích a vypukly by velké nepokoje. Což se později stalo v Jordánsku a Libanonu.

Palestinská otázka pobouřila celý arabský svět, a proto se začaly tvořit organizace, které se postupem času vyvíjely. Jednou takovou skupinou je Fatah, který byl založen Jásirem Arafatem. Nejdříve to byla militantní skupina, jejíž vedení nevidělo jiné východisko než za svou věc bojovat, ale v průběhu let bylo jasné, že pokud má být vytvořen stát Palestina musí to být diplomatickou cestou. Fatah se stal hlavní institucí Organizace pro osvobození Palestiny, která se v roce 1974 stala jediným legitimním zástupcem palestinského lidu.

Dalšími, ale poněkud více radikálními skupinami, jsou Hamás a Palestinský islámský džihád. Tyto organizace se také zasloužily o vývoj Palestiny, ale v jiném slova smyslu. Svými militantními útoky na Izrael vytvořili

smyčku násilí, která se neustále opakuje. Ve volbách v roce 2006 byl dokonce Hamás zvolen jako zástupce palestinského lidu. To však nepřijali OSN, USA, Izrael ani prezident Abbás, který vyhlásil nouzovou vládu. V pásmu Gazy vznikla vláda Hamásu a na Západním břehu vláda Fatahu uznávaná Západem i prezidentem Abbásem.

V roce 1988 se objevily první náznaky umírněné politiky Jásira Arafata a OOP. V tuto dobu palestinský vůdce pochopil, že se musí zaměřit i na diplomatické prostředky, protože násilí nevedlo k dosažení vlastního státu Palestina. Od této doby se konalo několik mírových jednání, ale vztahy byly neustále napjaté. Střídal se relativní klid s ozbrojenými konflikty. Palestinci měli většinou na svědomí atentáty nebo teroristické útoky a ze strany Izraele poté následovala odvěta.

Velký zlom přišel v roce 1993, kdy byla uzavřena Mírová dohoda z Osla a poprvé se setkali hlavní představitelé obou zemí. Bohužel průlom nastal v roce 1995, když byl v Tel-Avivu zavražděn izraelský premiér, Jicchaka Rabin, jedním z radikálních Izraelců. Na jeho místo nastoupil Benjamin Netanjahu, který nebyl příliš nakloněn mírovým rozhovorům s Palestinci. Nemohl však ignorovat snahy svých předchůdců, takže se s Arafatem sešel, aby ukázal ochotu vyjednávat.

Palestinci měli v roce 2000 na dosah vznik vlastního státu, ale Arafat dohodu z Camp Davidu odmítl, protože mu Izrael nenabídl celé území, které Palestinci odmítli v roce 1947, ale jen jeho část. Po krachu mírového jednání započala druhá intifáda. V tuto dobu se mírové rozhovory úplně zastavily a do dnešního dne stagnují. Palestinci přestali vyjednávat s Izraelem a zaměřili se na rozhodnutí OSN. Tato taktika se jim vyplatila, a v roce 2012 získali status pozorovatelského státu od Valného shromáždění OSN a uznání 138 států. Posledním státem, který s Palestinou navázal diplomatické vztahy a uznal ho jako samostatný stát, byl Vatikán.

Palestina splňuje několik znaků státnosti. Má území, které je permanentně osídleno obyvatelstvem i vládu, která spravuje své území a v posledních letech navázala i diplomatické vztahy s mnoha státy. Na první pohled by se tento stát

měl řadit do suverénních států, ale není tomu tak. V této práci jsem zkoumala čtyři hlavní atributy státnosti, a to, do jaké míry je splňuje Palestina. V následujícím textu rozeberu jednu po druhé.

Prvním problémem je podoba území, která se často mění a nemá pevně dané hranice. S Izraelem mají velké spory o Jeruzalém, které stále nejsou vyřešené, a ani jedna strana nechce přistoupit na kompromis. Pásmo Gazy bylo pro Izrael velkým ekonomickým i bezpečnostním břemenem, takže ho přenechali Palestincům a na západním břehu Jordánu jsou neustále vystavěné izraelské osady a palestinská část se postupně zmenšuje.

Dalším bodem je permanentní obyvatelstvo. To sice na palestinském území žije, ale je stále v ohrožení ze strany radikálních skupin i Izraele. Nehledě na to, že je zde velká chudoba a nezaměstnanost. Okolo 50 % obyvatel žije pod hranicí chudoby a celková palestinská ekonomika je velice závislá na Izraeli. Navíc několik milionů Palestinců žije mimo palestinské území a nemohou se vrátit do země

Vnitřní suverenita je v Palestině také zásadní problém. Každou část území ovládá někdo jiný. V pásmu Gazy je za vládnoucí skupinu považovaná organizace Hamás, která je militantní a po celé zkoumané období neprojevila tendence vést diplomatické rozhovory. Proto je toto území jedno z nejvíce problematických. V ostatních částech Palestiny vládne Organizace pro osvobození Palestiny ve vedení s hnutím Fatah, která se sice snaží jednat diplomaticky a tím vytvořit suverénní stát, ale díky militantním skupinám se jí to stále nedaří.

Posledním bodem státnosti je vnější suverenita. Palestina sice má navázané vzájemné diplomatické vztahy s mnoha státy světa, ale problémem je, že není uznána USA, které jsou jedním ze stálých členů Rady bezpečnosti OSN a Izraelem. Spojené státy na zasedání Valného shromáždění OSN v roce 2012 prohlásily, že dokud se neurovnají neustále boje mezi Izraelem a Palestinou a tyto dva státy nenaváží bilaterální vztahy, neuznají palestinský stát. Od počátku

sporů měly USA dobré vztahy s Izraelem, takže dokud se sionisté nerozhodnou
uznat Palestinu, Spojené státy budou na jejich straně.

POUŽITÁ LITERATURA

Alattrash, K. (2016). [Ústní sdělení] 6. 4. 2016 (Přednáška palestinského velvyslance pro Českou republiku).

American Muslims for Palestine (2009). *The First Intifada – Introduction*. 16. 8. 2009 (<http://www.ampalestine.org/index.php/history/the-intifadas/347-the-first-intifada-introduction>, 14. 4. 2016).

American Muslims for Palestine (2012). *The Second Intifada – Introduction* (<http://www.ampalestine.org/index.php/history/the-intifadas/343-the-second-intifada-introduction>, 21. 4. 2016).

Anti-Defamation League (nedatováno). *Palestine Liberation Organization (PLO)* (<http://www.adl.org/israel-international/israel-middle-east/content/AG/palestine-liberation.html?referrer=https://www.google.cz/#.Vw4BO9KLTDC>, 13. 4. 2016).

Australian National Security (nedatováno). *Palestinian Islamic Jihad* (<https://www.nationalsecurity.gov.au/Listedterroristorganisations/Pages/PalestinianIslamicJihad.aspx>, 13. 4. 2016).

BBC Czech (2005). *Přesvědčí Abbás ozbrojence, aby ukončili boje?* 16. 1. 2005 (http://www.bbc.co.uk/czech/worldnews/story/2005/01/050116_abbas_militants_pckg.shtml, 22. 4. 2016).

BBC News (2004). *Al-Aqse Intifada timeline*. 29. 9. 2004 (http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3677206.stm, 22. 4. 2016).

BBC News (2007). *How 1967 defined the Middle East*. 4. 6. 2007 (http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/6709173.stm, 14. 4. 2016).

BBC News (2008). *1987: First Intifada*. 6. 5. 2008 (http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7381369.stm, 14. 4. 2016).

BBC News (2012). *Q&A: Palestinians' upgraded UN status*. 30. 11. 2012 (<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-13701636>, 2. 4. 2016).

BBC News (nedatováno). *1991: Bush opens historic Mid East peace conference* (http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/october/30/newsid_2465000/2465725.stm, 20. 4. 2016).

Beinin, J. – Hajjar, L. (2014). *Palestine, Israel and the Arab-Israeli Conflict: A Primer*. *Middle East Research and Information Project* 2/2014 ([http://www.merip.org/sites/default/files/Primer_on_Palestine-Israel\(MERIP_February2014\)final.pdf](http://www.merip.org/sites/default/files/Primer_on_Palestine-Israel(MERIP_February2014)final.pdf), 28. 3. 2016).

Council on foreign relations (nedatováno). *Montevidejská konvence o právech a povinnostech států* (<http://www.cfr.org/sovereignty/montevideo-convention-rights-duties-states/p15897>, 12. 2. 2016).

Crawford, J. (2006). *The Creation of States in International Law* (New York: Oxford University Press).

Čejka, M. (2007). *Izrael a Palestina: Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu* (Brno: Barrister & Principal).

Čejka, M. (2011). *Dějiny moderního Izraele* (Praha: Grada Publishing).

Česká televize (2009). *Smrt Jásira Arafata mír na Blízkém východě nezajistila*. 11. 11. 2009 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ct24/svet/1374189-smrt-jasira-arafata-mir-na-blizkem-vychode-nezajistila>, 22. 4. 2016).

Česká televize (2010). *Mírová dohoda z Osla byla výraznou nadějí na mír ve Svaté zemi*. 8. 9. 2010 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1441756-mirova-dohoda-z-osla-byla-vyraznou-nadeji-na-mir-ve-svate-zemi>, 21. 4. 2016).

Česká televize (2011). *Dva státy Palestina a Izrael měli existovat už v roce 1948*. 23. 9. 2011 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1241501-dva-staty-palestina-a-izrael-mely-existovat-uz-v-roce-1948>, 28. 3. 2016).

Česká televize (2012). *Mnichovské tragédii v roce 1972 šlo zabránit*. 23. 7. 2012 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1156722-mnichovske-tragedii-v-roce-1972-slo-zabranit>, 18. 4. 2016).

- Česká televize (2014). *První plody palestinského smíru: Izrael zastavil mírové rozhovory*. 24. 4. 2014 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1036991-prvni-plody-palestinskeho-smiru-izrael-zastavil-mirove-rozhovory>, 21. 4. 2016).
- Česká televize (2015). *Vatikan fakticky uznal Palestinu, Izrael se bouří*. 26. 6. 2015 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1540538-vatikan-fakticky-uznal-palestinu-izrael-se-bouri>, 22. 4. 2016).
- Dunstan, S. (2009). *Blesková operace izraelských speciálních jednotek: Útok na letiště Entebbe v roce 1976* (Praha: Grada Publishing).
- Etheridge, J. (nedatováno). Libanon Falos for End of Syrian Occupation. *ABC News* (<http://abcnews.go.com/International/story?id=82323>, 20. 4. 2016).
- Fletcher, H. (2008). Palestinian Islamic Jihad. *Council on foreign relations*. 10. 4. 2008 (<http://www.cfr.org/israel/palestinian-islamic-jihad/p15984>, 13. 4. 2016).
- Fukuyama F. (2004). *Budování státu podle Fukuyamy* (Praha: Alfa Publishing).
- Global Security (nedatováno). *Jordanian Removal of the PLO* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/jordan-civil.htm>, 14. 4. 2016).
- Goldstein, J. S. (2013-2014). *International relations*, tenth edition, (New York: Longman).
- Goshko, J. M. (1992). Palestinians Boycott Moscow Peace Talks. *The Washington Post*. 29. 1. 1992 (<https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1992/01/29/palestinians-boycott-moscow-peace-talks/aef2fe6-1059-4761-9455-3c139c60e8e9/>, 20. 4. 2016).
- Hagopian, E. – Zahlan, A. B. (1974). Palestine‘ Arab Population: *The Demography of the Palestinians*. *Journal of Palestine Studies* 3(4), s. 32–73.
- Harfoush, M. (2012). Palestinian Refugee Camps in Libanon. *Al-Monitor* 26. 12. 2012 (<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2012/al-monitor/refugee-camps-lebanon.html#>, 19. 4. 2016).

Herzog, Ch. (2008). *Arabsko-Izraelské války, Válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost* (Praha: Lidové noviny).

Heywood, A. (2008). *Politologie* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Hirbawi, N. (2000). October 1, 1999 to April 1, 2000. *Palestine-Israel Journal* (<http://www.pij.org/details.php?id=998>, 22. 4. 2016).

Hobson, J. M. (2000). *The state and international relations* (Cambridge: University Press).

Hrbek, J. (2008). Postavení diplomata v mezinárodním systému poloviny 17. století. In: Zdichynec, J. *Od konfesijní konfrontace ke konfesijnímu míru: sborník z konference k 360. výročí uzavření vestfálského míru* (Ústí nad Orlicí: Oftis), s. 222–234.

Introvigne, M. (2003). *Hamás: Islámský terorismus ve svaté zemi* (Praha: Vyšehrad).

Investigative project (nedatováno). *The Muslim Brotherhood* (<http://www.investigativeproject.org/profile/173/the-muslim-brotherhood>, 28. 3. 2016).

Israel Ministry of Foreign Affairs (nedatováno a). *Events leading to the Six Day War* (1967) (<http://www.mfa.gov.il/mfa/aboutisrael/maps/pages/events%20leading%20to%20the%20six%20day%20war-%201967.aspx>, 14. 4. 2016).

Israel Ministry of Foreign Affairs (nedatováno b). *The Palestinian National Charter* (<http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/the%20palestinian%20national%20charter.aspx>, 22. 4. 2016).

Israel Ministry of Foreign Affairs (nedatováno c). *Israel's Disengagement from Gaza and North Samaria* (2005) (<http://mfa.gov.il/MFA/AboutIsrael/Maps/Pages/Israels%20Disengagement%20Plan-%202005.aspx>, 22. 4. 2016).

- Israel News (2011). Hamas. *Ynetnews*. 10. 9. 2011 (<http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4132952,00.html>, 13. 4. 2016).
- Jablinowitz, D. Z. (2015). Benjamin Netanyahu: Thriving on the brink, 1996–2015. *The Jerusalem Post*. 24. 9. 2015 (<http://www.jpost.com/Opinion/Benjamin-Netanyahu-Thriving-on-the-brink-1996-2015-417934>, 22. 4. 2016).
- Jackson, R. H. (1990). *Quasi-states: Sovereignty, International Relations, and the Third World* (British Columbia: Cambridge University Press).
- Jewish Currents (2011). *March 21: Battle of Karameh*. 20. 3. 2011 (<http://jewishcurrents.org/march-21-battle-of-karameh-4467>, 18. 4. 2016).
- Jihlavec, J. (2007). Taxonomie slabé státnosti. In: Waisová, Š. *Slabé státy: selhání, rozpad a obnova státnosti* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 19–35.
- Kapeliouk, A. (2008). *Arafat* (Praha: KMa).
- Kašička, P. (1996). Arabsko-izraelský konflikt – historie a současnost. *Mezinárodní vztahy* 1/1997, s. 38–46.
- Kašička, P. (1997). Realita a sny mírového procesu na Blízkém východě. *Mezinárodní vztahy* 3/1997, s. 74–83.
- Killgore, A. I. (2003). Israel, U. S. Still Battle for Lebanon's Litani River Water. *Washington Report* (<http://www.wrmea.org/2003-september/israel-u.s.-still-battle-for-lebanon-s-litani-river-water.html>, 21. 4. 2016).
- Kolstø, P. (2006). The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States, *Journal of peace research* 43(6), s. 723-740.
- Kratochvíl, P. – Drulák, P. (2009). *Encyklopedie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál).
- Kraus, J. (2010). Komparace strategie íránské podpory terorismu na příkladu Hamásu a Hizballáhu. *Obrana a strategie*. 15. 10. 2010

- (<http://www.obranaastrategie.cz/redakce/tisk.php?lanG=cs&clanek=47141&slozka=47304&xsekce=47132&>, 22. 4. 2016).
- Laub, Z. (2014). Hamas. *Council on foreign relations*. 1. 4. 2014 (<http://www.cfr.org/israel/hamas/p8968>, 13. 4. 2016).
- Marquart, A. (2012). Historic UN Votes Recognizes Palestine as ‚Non-Member Observer‘ State. *ABC News*. 7. 12. 2012 (<https://swilliamsjd.wordpress.com/tag/alexander-marquart/>, 22. 4. 2016).
- McElroy, D. (2014). Israel-Gaza conflict: What is an intifada? *The Telegraph*. 6. 11. 2014 (<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/israel/10990699/Israel-Gaza-conflict-What-is-an-intifada.html>, 14. 4. 2016).
- Meir-Levi, D. (2005). Jásir Arafat: masový vrah oceněný Nobelovou cenou míru. *Frontpage magazine* (<http://eurabia.parlamentnilisty.cz/UserFiles/Document/arafat.pdf>, 18. 4. 2016).
- Mid East Web (2000). *The Israeli Camp David II Proposals for Final Settlement* (<http://www.mideastweb.org/campdavid2.htm>, 21. 4. 2016).
- Mid East Web (2003). *Report of UNSCOP* (<http://www.mideastweb.org/unscop1947.htm>, 28. 3. 2016).
- Muzikář, J. (1983). *Palestinská otázka* (Praha: Academia).
- Naqib, F. M. (2002). Economic Aspects of the Palestinian-Israeli Conflict. *United Nations University* (http://archive.unu.edu/hq/library/Collection/PDF_files/WIDER/WIDERdp2002100.pdf, 22. 4. 2016).
- Neimark, M. (nedatováno). American Jews and Palestine. *Middle East Research and Information Project* (<http://www.merip.org/mer/mer175/american-jews-palestine>, 20. 4. 2016).

- Parlament Observer Mission of the State of Palestine to the United Nations (2016). *Diplomatic relations*. 15. 4. 2016 (<http://palestineun.org/about-palestine/diplomatic-relations/>, 21. 4. 2016).
- Plechanovová, B. (2003). *Úvod do mezinárodních vztahů. Výběr textů* (Praha: ISE).
- Reilly, J. A. (nedatováno). Israel in Libanon, 1975–1982. *Middle East Research and Information Project* (<http://www.merip.org/mer/mer108/israel-lebanon-1975-1982>, 20. 4. 2016).
- Remešová, O. (2014). O státech nestátech: Klasifikace slabé státnosti. *Global politics*. 1. 10. 2014 (<http://www.globalpolitics.cz/clanky/o-statech-nestatech-klasifikace-slabe-statnosti>, 17. 2. 2016).
- Riegl, M. (2010). Terminologie kvazistátů. *Acta Politologica* 2/2010, s. 57–71.
- Rotberg, R. (2003). *State Failute and state weakness in a time of terror* (Washington, D. C.: Bookings institution press).
- Rudoren, J. (2015). Netanyahu's History on Palestinian Statehood. *The New York Times*. 20. 3. 2015 (http://www.nytimes.com/interactive/2015/03/20/world/middleeast/netanyahu-two-state-solution.html?_r=0, 21. 4. 2016).
- Schanzer, J. (2008). *Hamas vs. Fatah: The struggle for Palestine* (New York: Palgrave Macmillan).
- Schulze, K. E. (2012). *Arabsko-izraelský konflikt* (Praha: Albatros Media).
- Sicherman, H. (1994). Chladné líbánky: cesta k arabsko-izraelskému míru. *Mezinárodní vztahy* 3/1994, s. 84–88.
- Sørensen, G. (2005). *Stát a mezinárodní vztahy* (Praha: Portál).
- Stout, CH. E. (2002). *The Psychology of Terrorism: Clinical Aspects and response* (London: Praeger).

- Šmíd, T. – Vaňura, V. (2009). Teoretické vymezení a konceptualizace fenoménu slabých a selhávajících států. *Mezinárodní vztahy* 2/2009, s. 44–64.
- Terner, E. – Terner, R. (1950). *Stát Izrael, malá země velkých problémů* (Praha: Orbis).
- Terrill, A. W. (2001). The Political Mythology of the Battle of Karameh. *Middle East Journal* 55(1), s. 99–111.
- Tharoor, I. (2014). Map: The countries that recognize Palestine as a state. *The Washington Post*. 7. 11. 2014 (<https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/11/07/map-the-countries-that-recognize-palestine-as-a-state/>, 23. 4. 2016).
- The Telegraph (2002). 1968: *Karameh and Palestinian revolt*. 1. 5. 2002 (<http://www.telegraph.co.uk/news/1400177/1968-Karameh-and-the-Palestinian-revolt.html>, 18. 4. 2016).
- Trucker, S. C. – Roberts, P. (2008). *The Encyclopedia of the Arab–Israeli Conflict* (Santa Barbara: ABC–CLIO).
- Uher, M. (2014). Záchrana v Entebbe: Operace Yonathan. *Armádní noviny* 9. 12. 2014 (<http://www.armadninoviny.cz/zachrana-v-entebbe-operace-yonathan.html>, 18. 4. 2016).
- United Nations (1990). *The question of Palestine before the United Nations*. (<http://www.un.org/Depts/dpi/palestine/ch1.pdf>, 18. 3. 2016).
- UNRWA (nedatováno). *Palestine refugees*. (<http://www.unrwa.org/palestine-refugees>, 28. 3. 2016).
- UNSCO (1998). *The Wye River Memorandum*. 23. 10. 1998 (<http://www.unsco.org/Documents/Key/The%20Wye%20River%20Memorandum.pdf>, 22. 4. 2016).

Waisová, Š. (2007). Úvod. Rozpadlé a tozpadající se státy jako vývojová větev státnosti. In: Waisová, Š. *Slabé státy: selhání, rozpad a obnova státnosti* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 7–16.

Waisová, Š. (2009). *Úvod do studia mezinárodních vztahů* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Waltz, K. (1979). *Theory of international politics* (Massachusetts: Addison-Wesley).

Weber M. (1998). *Metodologie, sociologie a politika* (Praha: OIKOYMENH).

Zbavitelová, G. (2004). Izraelští osadníci si nepřejí evakuaci z pásma Gazy a další nejnovější události v Izraeli. *Český Rozhlas*. 17. 9. 2004 (http://www.rozhlas.cz/komentare/portal/_zprava/133632, 22. 4. 2016).

RESUMÉ

The aim of this thesis is to analyze the transformation of Palestine's statehood towards obtaining the status of a sovereign state from 1947 to 2015. I have chosen one research question: How has been the Palestine' s statehood transforming in the period 1947-2015? The thesis is divided into two parts. In the theoretical part I discuss a sovereign state and its attributes, and the empirical part is focused on the development of Palestinian statehood and whether or not it is able to fulfil the conditions to be recognised as a sovereign state.

Palestine meets several characteristics of statehood. It has its own territory which is permanently settled as well as the government that controls the territory and in the recent years has also established diplomatic relations with many countries. This state should be classified as a sovereign state, but there are several problems that obstruct this classification. First of all, it is the appearance of the Palestinian territory, which changes frequently and has no fixed boundaries. Another of these problems is permanent population of Palestinian people who, despite the fact they live in the Palestinian territories, are still under threat from radical groups of Israel. Great poverty and unemployment are also factors contributing to the situation.

Internal sovereignty is a major problem in Palestine. Every part of the territory is controlled by someone else. In the Gaza Strip, the most problematic area, Hamas is considered to be the ruling group but it is also seen as a militant group which showed no tendency to lead diplomatic talks. Other parts are ruled by the Palestine Liberation Organization, which try to act diplomatically and thereby creating a sovereign state, but due to the militant groups they are not successful. The last discussed attribute of statehood is external sovereignty. Palestine has established mutual diplomatic relations with many countries, but the major problem is that it is not recognized by the US and Israel.

Thus the conclusion of my thesis is that the Palestinian Authority is able to meet the characteristics of statehood, but their success is dependent on good relations with the state of Israel.

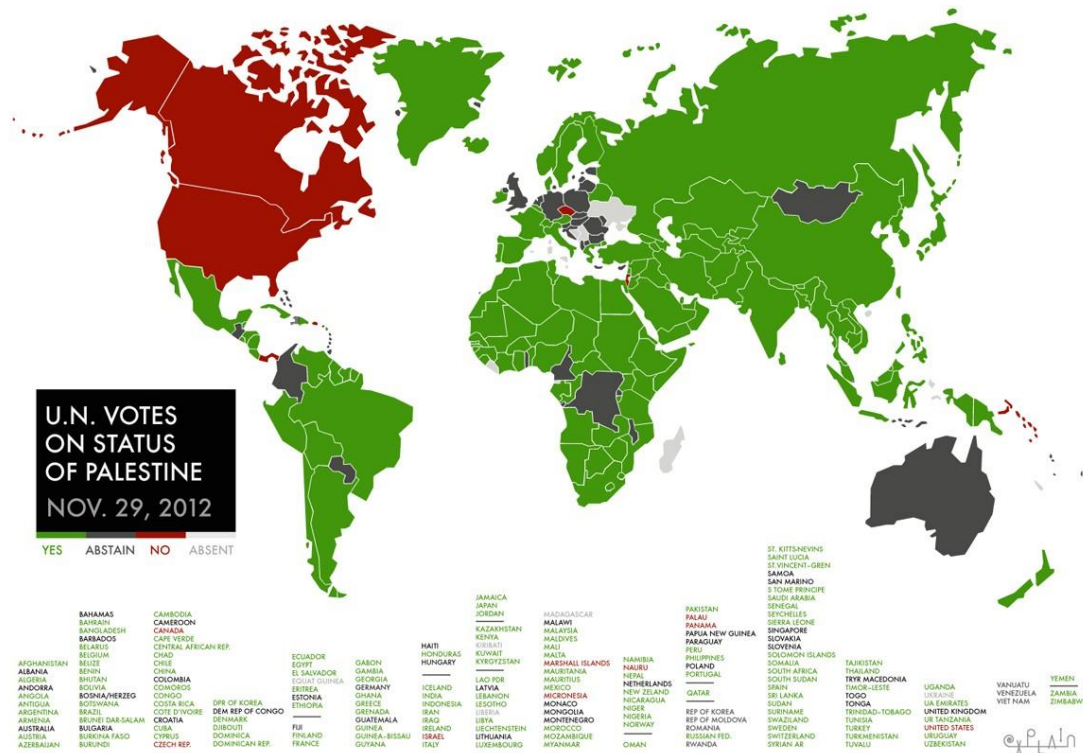
PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Ztráta palestinského území během let 1946 až 2010

Zdroj: Merriman, R. N. (2012). No Ordinary Place: Writers and Writing in Occupied Palestine. *World Literature Today* (<http://www.worldliteraturetoday.org/2012/may/no-ordinary-place-writers-and-writing-occupied-palestine-rima-najjar-merriman>, 15. 4. 2016).

Příloha č. 2 – Hlasování Valného shromáždění OSN o palestinský status 2012

Zdroj: Batin, A. A. (2014). How Many Countries Recognise The Palestinian Statehood? You Will be Alarmed by the Numbers. *Include.com* (<http://www.iinclude.com/recognition-palestinian-statehood/>, 20. 4. 2016).

Příloha č. 3: Země, které uznaly státnost Palestiny

State	Date of Recognition
Afghanistan	16 November 1988
Albania	17 November 1988
Algeria	15 November 1988
Angola	6 December 1988
Antigua & Barbuda	22 September 2011
Argentina	6 December 2010
Azerbaijan	15 April 1992
Bahrain	15 November 1988
Bangladesh	16 November 1988
Belarus	19 November 1988
Belize	9 September 2011
Benin	May 1989
Bhutan	25 December 1988
Bolivia	17 December 2010
Bosnia & Herzegovina	27 May 1992
Botswana	19 December 1988
Brazil	3 December 2011
Brunei Darussalam	17 November 1988
Bulgaria	25 November 1988
Burkina Faso	21 November 1988
Burundi	22 December 1988
Cambodia	21 November 1988
Cape Verde	24 November 1988
Central African Republic	23 December 1988
Chad	1 December 1988
Chile	7 January 2011
China	20 November 1988
Comoros	21 November 1988
Congo (Republic of)	5 December 1988
Costa Rica	5 February 2008
Cote d' Ivoire	
Cuba	16 November 1988
Cyprus	18 November 1988
Czech Republic	18 November 1988
Democratic People's Republic of Korea	24 November 1988
Democratic Republic of Congo	18 December 1988
Djibouti	17 November 1988
Dominica	19 September 2011
Dominican Republic	15 July 2009
Ecuador	27 December 2010
Egypt	18 November 1988
El Salvador	25 August 2011
Equatorial Guinea	May 1989
Ethiopia	4 February 1989
Gabon	12 December 1988
Gambia	18 November 1988
Georgia	25 April 1992
Ghana	29 November 1988

Grenada	25 September 2011
Guatemala	9 April 2013
Guinea	21 November 1988
Guinea-Bissau	21 November 1988
Guyana	13 January 2011
Haiti	27 September 2013
Holy See	26 June 2015
Honduras	26 August 2011
Hungary	23 November 1988
Iceland	15 December 2011
India	18 November 1988
Indonesia	15 November 1988
Iran	4 February 1988
Iraq	15 November 1988
Jordan	16 November 1988
Kazakhstan	6 April 1992
Kenya	May 1989
Kuwait	15 November 1988
Kyrgyzstan	November 1995
Lao People's Democratic Republic	2 December 1988
Lebanon	30 November 2008
Lesotho	3 May 2011
Liberia	July 2011
Libya	15 November 1988
Madagascar	16 November 1988
Malawi	23 October 1998
Malaysia	15 November 1988
Maldives	28 November 1988
Mali	21 November 1988
Malta	16 November 1988
Mauritania	15 November 1988
Mauritius	17 November 1988
Mongolia	22 November 1988
Montenegro	24 July 2006
Morocco	15 November 1988
Mozambique	8 December 1988
Namibia	19 November 1988
Nepal	19 December 1988
Nicaragua	16 November 1988
Niger	24 November 1988
Nigeria	18 November 1988
Oman	13 December 1988
Pakistan	16 November 1988
Papua New Guinea	13 January 1995
Paraguay	29 January 2011
Peru	24 January 2011
Philippines	September 1989
Poland	14 December 1988
Qatar	16 November 1988
Romania	24 November 1988
Russian Federation	19 November 1988
Rwanda	2 January 1989

State	Date of Recognition
Saint Lucia	14 September 2015
Sao Tome & Principe	10 December 1988
Saudi Arabia	16 November 1988
Senegal	22 November 1988
Serbia	16 November 1988
Seychelles	18 November 1988
Sierra Leone	3 December 1988
Slovakia	18 November 1988
Somalia	15 November 1988
South Africa	15 February 1995
South Sudan	14 July 2011
Sri Lanka	18 November 1988
St. Vincent and the Grenadines	29 August 2011
Sudan	17 November 1988
Suriname	26 January 2011
Swaziland	July 1991
Sweden	30 October 2014
Syria	18 July 2011
Tajikistan	2 April 1994
Tanzania	24 November 1988
Thailand	18 January 2012
Timor-Leste	1 March 2004
Togo	29 November 1988
Tunisia	15 November 1988
Turkey	15 November 1988
Turkmenistan	
Uganda	3 December 1988
Ukraine	19 November 1988
United Arab Emirates	16 November 1988
Uruguay	16 March 2011
Uzbekistan	25 September 1994
Vanuatu	21 August 1989
Venezuela	27 April 2009
Viet Nam	19 November 1988
Yemen	15 November 1988
Zambia	16 November 1988
Zimbabwe	29 November 1988

Zdroj: Permanent Observer Mission of The State of Palestine to the United Nations New York (nedatováno). *Diplomatic Relations* (<http://palestineun.org/about-palestine/diplomatic-relations/>, 20. 4. 2016).